

Varga Krisztián

Az 1945 előtti politikai rendőrség Wayand Tibor detektívfelügyelő önvallomásaiban

A II. világháború után Magyarországon a háborús bűncselekményekkel vádolt személyek kézre kerítése az egyik legfontosabb feladatként hárult a rendőrségre. A leghírhedtebb háborús bűnösöket a Magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitányságának Politikai Rendészeti Osztálya (PRO) tartóztatta le. Péter Gábor szervezete az elfogott, majd vizsgálati fogságban tartott személyekkel nem ritkán önvallomásokat íratott, mely kihallgatási módszer esetenként eredményesebbnek bizonyult, mint a jegyzőkönyvbe „diktált” vallomástétel, mivel írója – a cselekményei „meggyónásával” – rávilágított az egyéni szerepvállalás és az események közötti összefüggésekre.

Ilyen visszaemlékezéseket készítettek Kádár Gyula, Sigetter Viktor és Garzuly József honvéd vezérkari tisztekkel a Vkf (Vezérkari Főnökség) 2. (hírszerző és kémelhárító) Osztály szervezetéről és működéséről. E visszaemlékezések mellett a legismertebb önvallomásokat Ujszászy István vezérőrnagynak, az Államvédelmi Központ egykori vezetőjének feljegyzései jelentették, saját szerepéről, politikai és hivatali kapcsolatairól, a hírszerzési és kémelhárítási szolgálatok tevékenységéről.¹ Ugyanezen vonulatba illik több más politikai detektív és csendőrnnyomozó kihallgatását megelőző (vagy azt kiegészítő) önvallomása, feljegyzése.² Ezek az „életrajzok”, visszaemlékezések nem önként, hanem fizikai bántalmazások, fenyegetések közepette és nem kis félelemből íródtak. Az önvallomások szerzői – már csak korábbi szakmájukból kifolyólag is – tisztában voltak helyzetükkel, a PRO érdeklődésével, ezért igyekeztek olyan adatokat közölni, melyek önmaguk szerepét kedvező megvilágításba helyezhetik.

A politikai rendőrség beosztottjai rengeteg hasznosítható információt és tényanyagot kaptak a visszaemlékezésekben szereplő eseményekről, személyekről a háború előtti „titkosrendőrség” működéséről. A kihallgatók elvárásainak többé-kevésbé megfelelően írott önvallomások különböznek a hagyományos memoáirodalomban használt „szabad stílustól”, mely az író személyét közvetlenül érintő (fizikai és lelki) kényszerítő körülményektől független, koherens visszaemlékezéseknek tekinthetők.

Az önvallomások a PRO azon vizsgálati-koreográfiájának részét képezték, mely először a „kötetlen”, jegyzőkönyv nélküli kihallgatások, majd a jegyzőkönyvbe foglalt vallomástételek révén, végül az önvallomások elkészíttetésével kívánt terhelő adatokat szerezni a vallomás készítőjéről, illetve a politikai rendőrség által célkeresztbe vett személyekről.

A Politikai Rendészeti Osztály vezetői maguk is megrendeléseket teljesítettek azzal, hogy a Magyar Kommunista Párt (MKP) vezetőitől – nem egyszer közvetlen instrukcióik formájában – kapták meg a vallomásokra vonatkozó útmutatásokat. A párt vezetői – köztük egykori illegális kommunisták – kitüntetett figyelemmel kísérték a feljegyzésekből leszűrt információkat, saját tevékenységükről, az illegális mozgalomról, illetve a magyar királyi (továbbiakban. m. kir.) állambiztonsági szervek működéséről.

A politikai rendőrség fogdájában Wayand Tibor volt m. kir. detektívfelügyelő is megírta feljegyzéseit, visszaemlékezéseit.³ Ezek – miként sorstársa, Ujszászy tábornok jegyzetei – a PRO által előre meghatározott témakörökről, személyekről, eseményekről íródott „tanulmányok” voltak, melyek nemcsak a rendőrségi vizsgálat tárgyát képező anyagok kiegészítésére, hanem politikai koncepció szerint is készültek. Wayand önvallomásai ugyanúgy megtalálhatók voltak saját perének „bizonyítékai” közt, mint ahogyan több más háborús bűncselekménnyel vádolt személy nyomozási anyagában is felhasználták e visszaemlékezéseket. Ezek közül elsősorban korábbi főnöke, Hain Péter és társai ellen lefolytatott népbírósi pert, valamint a volt csendőrnnyomozó parancsnokok elleni nyomozásokat érdemes kiemelni. Önvallomásait az említett népbírósi büntetőeljárásokon kívül a Demény-perben⁴ is felhasználták, mely során az egykori politikai

detektíveket és csendőrnnyomozókat kijátszották Demény ellen.⁵

Okkal merül fel a kérdés, hogy ki volt és milyen szerepet játszott egy volt detektívfelügyelő a két világháború közötti politikai rendőrségen? Milyen bizalmas információk birtokában lehetett a rendőrség politikai osztályának működésével és a kommunista ellenes nyomozások lefolytatásával kapcsolatban? Mit tudott a háború utáni állami- és pártvezetőkéről, az illegális mozgalomban betöltött szerepükről, felső kapcsolataikról, lebukásuk körülményeiről, a kommunista párt szerveiről?

Wayand Tibor 1890-ben született Budapesten. Az I. világháborúban megjárta az orosz hadifogságot, majd 1920-tól felvételt nyert az államrendőrség detektívtestületébe. Kezdetben detektív-gyakornokként, majd detektívként vett részt az 1920-as évek elején lefolytatott illegális kommunista pártsejtek elleni nyomozásokban. Későbbi pályafutását – pozitív és negatív irányban egyaránt – nagymértékben befolyásolta, hogy jelen volt Rákosi Mátyás és Vas Zoltán 1925 szeptemberi elfogásánál.⁶ Szolgálati ideje alatt végig a budapesti főkapitányság politikai nyomozó főcsoportjának baloldali alcsoportjában tevékenykedett és nemcsak a korabeli munkásmozgalomról, az illegális és legális pártok vezetőiről, aktivistáiról szerzett hatalmas ismeretanyagot, hanem közvetlen kollegáiról, főnökeiről is. Ezzel párhuzamosan – a szakmában egyre inkább elismert tekintélynek örvendő – a nyomozásokban eljáró, majd azokat irányító csendőrségi és kémelhárítói vezetőket és beosztottakat is megismerte.⁷ Hivatali teendői mellett jog- és államtudományból doktorátusi végzettséget szerzett és lassan, fokozatosan, az évek alatt összegyűjtött tudása birtokában sajátította el a „szakma” minden fogását. Wayand tehetségére számtalan adalék áll rendelkezésünkre volt kollégáinak (Hain Péter, Cser István,⁸ Koltay László, stb.) vallomásain keresztül a csendőrnnyomozó parancsnokok (Hajnácskőy László, Árbócz János stb.) által adott jellemzéseken át, az ügyében írt PRO jelentéssel bezárólag.⁹ A felderítésekben való sikeres közreműködésének köszönhetően 1939 elejétől detektívfelügyelőként átvette a baloldali ügyekkel foglalkozó detektívcsoporthoz irányítását. A II. világháború alatt lefolytatott monstre-nyomozásokban, részint a felderítői munka egyik irányítójaként, részint „tanácsadóként” jelentékeny szerepet játszott a Kommunisták Magyarországi Pártja (KMP) elleni eljárások sikereiben.

A csendőrnnyomozók többségével és egykori főnökével – Hain Péterrel – ellentétben nem volt sem elvakult németbarát, sem fanatikus szélsőjobboldali meggyőződésű¹⁰ rendőrnnyomozó, még csak a regnáló keresztény-nemzeti kurzus feltétlen hívének sem mutatkozott. „Apolitikus” detektívfelügyelőként a kommunistaellenes nyomozásokban tudása legjavát nyújtotta, ami egyaránt jelentette a fennálló törvények megsértése ellen végzett bűnüldözési szolgálatot, de a kíméletlen, olykor tettelegességig fajuló nyomozási módszerek alkalmazását is.¹¹ A megfigyelés alá helyezett, majd elfogott és őrizetbe vett baloldaliaknak azonban nem minden esetben kellett a legrosszabbra számítaniuk. Demény Pál életrajzi könyvében többször említette, hogy Wayand a korrumpálható detektívek táborába tartozott.¹² Ezt indirekt módon megerősíti a Demény-perben játszott szerepe is. Önvallomásában nem egy helyen maga Wayand írta le, hogy a nyomozások során több baloldali és kommunista személynek segített ügyét kedvező módon befolyásolni.¹³ Azt viszont sem ő, sem más források nem említik, hogy e segítségnyújtás, milyen körülmények közepette zajlott le, mi volt Wayand pontos szerepe, motivációja az egyes mentőakciók során.¹⁴ Érthető módon a PRO fogságában igyekezett kidomborítani emberbaráti szándékait az elfogott kommunisták és más baloldaliak irányába, épp ezért e forrásokat komoly kritika tárgyává kell tenni. Jellemére, erkölcsi karakterére vonatkozó adatok a jelenlegi kutatási szinten, sem megerősíteni, sem megcáfolni nem tudják az önvallomásai során leírtakat. Ugyanakkor kétségtelen tény, hogy a politikai osztály minden vezetőjét kiszolgáltatta azok politikai szimpátiáira vagy hatalmi ambícióira való tekintet nélkül.

1944. március 19-től – Hain Péter bizalmatlansága miatt rövid ideig – mellőzött volt, de 1944 nyaratól ismét felelős beosztásba került a politikai detektív testületben. Már az 1940-es évek legelejétől – mint a rendőrség baloldali ügyekben járatos csoportvezetője – az első számú kommunistaelhárító-detektív szaktekintélynek számított, ezért a nyilas puccs után újra nyeregbe került Hain Péter 1944. október végétől meghagyta beosztásában, sőt az

összes felderítői és nyomozási feladatok irányításával bízta meg. Wayand ekkor dolgozta ki a front mögötti politikai hírszerző munka ügynökségi szisztémáját¹⁵ és foglalta el a nyomozó osztály vezetői helyét. A németek háborús veresége, az állandó hátrálás és kitelepítés azonban megakadályozta az érdemi nyomozások koordinálásában. 1945 májusában a dél-bajorországi Ramsdorffban esett hadifogságba, majd 1945. november 14-én az amerikai hadsereg kémelhárítása letartóztatta. Még e hónapban a magyar hatóságok háborús bűnösneként kikérték és a PRO vizsgálati fogdájaiba szállították. Wayand itt is készséggel együttműködött a PRO, majd az Államvédelmi Osztály (ÁVO) vezetőivel és a kéréseknek eleget téve megadta a kellő „bizonyítékokat”. Mindez azonban nem bizonyult elegendőnek ahhoz, hogy az életét is megmentse. Az ÁVO vezetése valószínűleg számolt azzal, hogy Wayandot más politikai perekben is fel tudják használni, ezért 1946. november 19-én a Budapesti Népbíróság először életfogytig tartó fegyházbüntetésre ítélte. Wayand együttműködése fejében ígéretet kapott az Államvédelmi Hatóság (ÁVH) vezetésétől ügyének kedvező elbírálására.¹⁶ Az ÁVH-ért felelős pártvezetők – minden bizonnyal a személyes bosszú által is vezérelve – azonban másként döntöttek: 1949. április 23-án a Népbíróságok Országos Tanácsa – kegyelmi kérvényét elutasítva – kötélt általi halálra ítélte. A jogerős ítéletet egy héten belül végrehajtották.¹⁷

Wayand detektívfelügyelői rendfokozata és csoportvezetői beosztása alapján a rendőrség középvezetői közé tartozott, amit a VIII. fizetési fokozatba sorolása is megerősített. 1944 novemberéig funkcióját tekintve, még a politikai osztályon sem volt tagja a szűkebb vezetőgárdának, azonban részt vett a korszak összes jelentős baloldali- és kommunista ellenes nyomozásában és tudomással bírt a rendőrségi vezetés, valamint a politikai elit kapcsolatairól. Pontosán tudta, hogyan keletkeztek az egyes „ügyek”, ismerte azok politikai hátterét és tisztában volt azzal is, hogy a különböző nyomozással megbízott hatóságok – és azok vezetői – között milyen típusú együttműködés létezik. Tudomással bírt a társszervek közötti súrlódásokról, hatásköri és politikai természetű ellentéteikről, személyi és pozícióharcokról.¹⁸ A baloldali és az ún. kommunista ellenes nyomozások kulcsfigurájaként számon tartott Wayand visszaemlékezései ezért is jelentettek az 1945 utáni politikai rendőrség számára felbecsülhetetlen értéket. Továbbá jelentőségét növelte, hogy így olyan információkhoz, adatokhoz jutathatott hozzá a politikai nyomozó hatóság, amelyeket máshonnan nem, vagy csak nagy nehézségek árán tudott volna beszerezni. A háború alatt a fegyveres testületek és rendvédelmi szervek működési iratai jórészt megsemmisültek, vezetőik közül többen nyugaton maradtak és nem sikerült elérni kiadatásukat.¹⁹

A „horthysta” politikai rendőrség struktúrájának, tevékenységi körének megismerése érdekében a PRO az önvallomásokban található neveket, legyen szó akár egykori detektívekről, akár az illegális kommunista mozgalom tagjairól és vezetőiről, gondosan aláhúzta, kijegyzetelte és az értékelő-elemző munka során rendszerezte.²⁰ E visszaemlékezések így fényt derítettek a politikai ügyekben eljáró különböző nyomozószervek közötti együttműködésről, ellentéteik okairól, következményeiről. Az önvallomásokban végig nyomon lehet követni azt a fajta – nem egyszer személyes jellegű – hatásköri-irányítási konfliktust, mely a rendőrség és a csendőrség politikai ügyekben illetékes szervei között zajlott le.²¹ Az irányítást – miként arról Wayand is ír – az 1920-as években egyértelműen a rendőrség politikai főcsoportja végezte, majd az 1930-as évektől fokozatosan a csendőrség központi nyomozóparancsnoksága vette át a kezdeményezést. A politikai nyomozások felügyeltében a II. világháború alatt a Vkf. 2. Osztály Defenzív (Def., kémelhárító) alosztályához beosztott csendőrnyomozó tiszteknek komoly befolyása volt. Az 1942-ben felállított Államvédelmi Központ (ÁVK) „baloldali” összekötői csendőrnyomozók voltak, akiknek az akarata kiváltképp érvényesült az egyes nyomozásoknál,²² de mint azt Wayand Tibor perében meghallgatott tanúk is nyilatkozták, az egyes nyomozások során Wayand is utasításokat adott a csendőrnyomozóknak.²³ Mindazonáltal a fegyveres testületek működésében ekkor már egyre inkább érezte hatását az a folyamat, mely az állami és közigazgatási pozícióban lévő szélsőjobboldali erők előretörését, a kifejezetten németbarát politikai körök befolyását nagyban megnövelte. A végrehajtás különböző szintjein lezajlott

hatalmi harcban – néhány kivételtől eltekintve – a rendőri vezetők a rendszer konzerválására, míg a csendőrségi parancsnokok a radikális jobboldali fordulatra törekedtek.²⁴ A politikai okokra visszavezethető és az önvallomásokban is tetten érhető hatásköri súrlódások megmutatkoztak az eltérő módszerek alkalmazásában²⁵ és az egyes nyomozások irányításában is.

Péter Gábor által felállított Politikai Rendészeti Osztály működése szempontjából is értékes feljegyzéseket tartalmaz az önvallomások jó része. A vallomások szövegét elemezve feltűnő a fogalmi és szerkezeti hasonlóság a m. kir. Államrendőrség Budapesti Főkapitányság Politikai Osztálya és az új „demokratikus” politikai rendőrség között. Az 1945-ben létrehozott PRO elnevezése, szakcsoportjainak tevékenysége több ponton is visszaüt az önvallomásokban leírt politikai rendőrség szervezeti felépítésére. Nem véletlen az sem, hogy a PRO munkatársai ugyanolyan feljegyzéseket írtak a volt politikai detektívekkel és csendőrnnyomozókkal, mint amilyeneket ők készítettek a baloldallelens nyomozásaik során az őrizetbe vett kommunistákkal. Az 1940-es alagi, 1941-es észak-erdélyi, valamint az 1942-ben Andrassy-laktanyában és az 1943-ban Soroksáron lezajlott monstre-nyomozások alkalmával, a detektívek és csendőrnnyomozók több önvallomást írtak az őrizetbe vett személyekkel. A letartóztatottak fizikai és lelki kényszerítő körülmények hatására írott feljegyzései nem egy esetben döntően hozzájárultak a nyomozások sikereihez.²⁶

Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában (ÁBTL) Wayandnak két visszaemlékezése is megtalálható. Az A-795 jelzettel „Dr. Wayand Tibor feljegyzései horthysta pol. rendőrségi munkájáról” címmel írt önéletrajzi ihletésű vallomása, – utólagosan a PRO-n legépelte 96 oldalon – részletesen, az eseményeket időrendi sorrendbe állítva taglalja saját, illetve a Horthy-korabeli politikai rendőrség tevékenységét, a baloldali munkásmozgalom elleni nyomozások történetét. A dátummal fel nem tüntetett, ezért valószínűleg 1946 elején írott önvallomása helyenként színvonalas elemzésekbe bocsátkozik az egyes ügyek kriminálmetodikai és nyomozástaktikai kérdéskörében. Fő vonalvezetése azonban nem szakmai, hanem politikai vonatkozású, mivel a feljegyzések jelentékeny része a nyomozásokban közreműködő személyekkel összefüggésben készültek. Az önvallomás a Politikatörténeti Levéltár (PIL) őrzésében szintén megtalálható.²⁷

A Történeti Levéltárban Wayand Tiborral kapcsolatos fellelhető iratanyag között időrendi sorrendben talán a legelső az a visszaemlékezés, melyet a volt csendőrnnyomozó 1945 késő őszi a PRO vizsgálati fogságában írt. A V-88537 jelzetű dossziéból kiemelt és alább közölt, A-417/1 jelzet alatt nyilvántartott visszaemlékezés nem egy kompakt egész, hanem több, tartalmilag jól elkülöníthető, logikailag is megkülönböztetett részből áll, mely feltehetőleg nem egyszerre íródott, illetve egyben a kihallgatók kérdéseire adott válasz (vallomás is) volt.

A dátum nélküli – így pontos keletkezését közelebbről meg nem határozható – dokumentum címe „Vajand [sic!] Tibor Horthysta pol. dtv. visszaemlékezései”, mely utal arra, hogy több kérdéskört érint a feljegyzés tartalma. Ezek közül az első 5 oldal az 1944 márciusi német bevonulástól az 1945 ősziig a hadifogolytáborban eltöltött időszak végéig írja le az eseményeket, személyes élményekkel, nevekkkel és bizalmas értesülésekkel vegyítve. A visszaemlékezés 6. és 7. oldala a volt m. kir. Államrendőrség Budapesti Főkapitányság Útlevelel Osztályával, annak működésével, szervezeti tagolódásával, napi ügyintézésével foglalkozik. A 7. oldal alján található „Dr. Wayand Tibor dtv. felügyelő” aláírás megszakítja az eddigi visszaemlékezést, így valószínűleg időbeli és tartalmi határvonalat húz a feljegyzés korábbi és későbbi része között. A visszaemlékezés utolsó – egyben leghosszabb terjedelmű – szakasza a 8-tól a 28. oldalig több alegységre tagolható. Ezek az oldalak képezik a jelen forrásközlést. Ebben a már említett 1920 és 1945 közötti politikai rendőrség működésével, szervezeti felépítésével vezetőinek és beosztottjainak munkáival, hatáskörével foglalkozik.

Wayand rövidebb terjedelmű saját kezűleg írt – majd a PRO-n géppel lemásolt – vallomása megegyezik a V-135778 jelzetű V-dossziében elhelyezett, 1946. február 20-án az immáron gyanúsítottként tőle felvett kihallgatási jegyzőkönyv egy részével. A dosszié számozása szerint a jegyzőkönyv a 91–116. oldalán található, melynek 103–116. közötti

oldalai a tulajdonképpeni visszaemlékezés egy részének dupluma. A gyanúsított kihallgatási jegyzőkönyvben leírtak néhány ponton – elsősorban stilisztikailag – eltérnek a visszaemlékezés korábban kézzel, majd géppel írott szövegétől. Tartalmilag a különbség irreleváns, de összevetve a visszaemlékezés kézi és írógépi változatait, megállapítható, hogy néhány rész különbözőmódon szerepel az írásokban. Ezért a visszaemlékezést a forrásközlésben az eredeti kézzel írt szöveget alapul véve hoztam nyilvánosságra.

Az önvallomásban található neveket, magyarázatra szoruló eseményeket és szervezeteket igyekeztem végjegyzetekben pontosítani. Néhány névről nem találtam adatot, vagy csak olyan életrajzi információt sikerült beszereznem, ami a forrásközlésben is megtalálható, ezért ilyen esetben nem készült jegyzet.

Dokumentum

Wayand Tibor 1945 őszén a vizsgálati fogságban írt visszaemlékezése

Az első világháború előtti időben Magyarországon tömegmozgalmat csak a szociáldemokrata párt szervezkedése jelentett. E mozgalom is csaknem kizárólag Budapestre szorult, ezért ennek ellenőrzésével annak idején főként a Budapesti Főkapitányság Államrendészeti Osztálya foglalkozott. Az államrendészeti osztály akkori vezetője Andréka Károly²⁸ rendőrtanácsos (vagy főtanácsos) volt, ki mellé egy vagy két fogalmazáskarbeli előadó, egy segédhivatali tisztviselő, s talán 2 detektív volt beosztva. Akkor ez az apparátus elegendőnek mutatkozott a kormány tájékoztatására, ezért – tudomásom szerint – a detektívtestület kebelén külön politikai detektívcsoportot nem szerveztek.

Amint azt az idősebb detektívtestületbeli társaimtól hallottam, volt ugyan egy 5-6 főből álló csoport, melynek feladata a rendes szakcsoporti munkájuk mellett a Budapesten megforduló külföldi államférfiak személyi biztonsági szolgáltatásának ellátása volt. A detektívek maguk között a kis csoportot politikai csoportnak nevezték, bár tagjait csak bizonyos alkalmakkor foglalkoztatták politikai természetű ügyekben. Amint hallottam ezek közé tartozott; Kormos²⁹ nevű detektív, ki az 1918-as forradalomkor detektívfőnök lett, Nánási László, lovag Bialoszkurszky Géza, Kritzler Lipót³⁰, Hámos Elemér,³¹ Kovácsévics Miklós detektív.

Úgy tudom, hogy a detektívtestületben külön detektívcsoportot először az 1919-es kommün alatt szerveztek azzal a céllal, hogy a kormányt a néphangulat hullámszásáról helyesen tájékoztassák. E csoport tagjai járták be nemcsak Budapest kerületeit, hanem az egész országot, s tájékoztak a néphangulat felől. Természetesen őket foglalkoztatták a felmerülő politikai természetű ügyek nyomozásánál is.

A kommün bukása után e csoportot fejlesztette tovább a hatalomra lépő kormány rendőrfőkapitánya. 6 vagy 8 detektívcsoportot szerveztek, egy főcsoportba, melynek akkori vezetője úgy tudom Angyal László³² detektív-főfelügyelő volt. E főcsoportot már „politikai nyomozó főcsoport” címen iktatták a többi detektív főcsoport közé (lopási, intellektuális, betörő, stb. főcsoport). A politikai nyomozó főcsoport a detektívfőnöktől kapta munkájára vonatkozó utasításokat, s ugyancsak a detektívfőnöknek referált munkája eredményéről.

Talán 1921 év őszén végzett a főcsoport a felszámoló munka zömével. Ekkor a főcsoportot újjászervezték. A főcsoportot, amely eddig közvetlenül a bűnügyi osztály alá volt rendelve, 3 csoportra csökkentették és az államrendészeti osztály alá rendelték. Nevét továbbra is megtartotta. Élére most már egy rendőr-fogalmazáskarbeli tisztviselőt (rendszerint egy rendőrkapitányt) állítottak, aki közvetlenül az államrendészeti osztály vezetőjétől, Andréka Károlytól kapta a munkára vonatkozó utasításokat, s annak referálta végzett munka eredményeit. Ez a főcsoport dolgozott az Andics Erzsébet-féle szervezkedés³³ felszámolásán.

1922 nyárutóján, amikor engem a politikai nyomozó főcsoportba helyeztek, az államrendészeti osztály vezetője, Andréka Károly főkapitány-helyettes volt. Ő rendelkezett a főcsoporttal, melynek élén dr. Bauer Ernő³⁴ rendőrkapitány (később Bártfayra magyarosította

nevét) állott. A főcsoport három csoportból állott, csoportonként 16-18 detektívvel. A főcsoport összlétszáma nem haladta meg a 60 főt.

A főcsoportnak segédhivatala nem volt, ügyiratait is a detektívtestület iktatóhivatala útján kapta, s feldolgozás után ugyanezen úton továbbította az illetékes ügyosztályoknak. Közvetlenül dr. Bártfay mellett egy detektív végezte a titkári teendőket, s ő volt megbízva a főcsoport szolgálatvezetői teendők ellátásával. Ő vezényelte a detektíveket különböző szolgálatokra (pl. gyűlésekre, figyelésekre, a hivatalban teljesítendő délutáni ügyeletes szolgálatra stb.). A dr. Bártfay mellett dolgozó szolgálatvezető ügynevezett „házi iktatót” vezetett azokról a névtelen és bizalmas bejelentésekről, melyeket a bejelentők közvetlenül a főcsoporthoz kerültek. Csupán a házi iktatóba volt nyoma azoknak a nyomozati cselekményeknek, figyeléseknek, bizalmas puhatolásoknak, melyeket a főcsoport saját kezdeményezése alapján eszközölt. A házi iktatóra azért volt szükség, mert a szolgálati szabályzat értelmében a detektív iktatott ügyirat nélkül még bizalmas puhatolást, vagy figyelmet sem eszközölhetett. Bizalmas természetű ügyekben, s a közvetlenül a főcsoporthoz kerülő névtelen levelekben, valamint a főcsoportnál tett bizalmas bejelentésekben a nyílt nyomozást minden esetben a hosszas és alapos bizalmas puhatolás, esetleg figyelés előzte meg. Ha az előzetes puhatolás és figyelés a bűnvádi eljárásra elegendő okot eredményezett, csak akkor került az ügy az illetékes ügyosztály iktatójához. Innen iktatás után visszakerült a főcsoportba, s csak azután indulhatott meg a nyílt nyomozás.

A nyílt nyomozás során a detektívek eljárásuk eredményeiről, az őrizeteseik vallomásaival detektív-jelentéseket szerkesztettek, a beszerzett bűnjeleket letétbe helyezték, majd az őrizetéseket a nyomozati iratokkal együtt átadták az illetékes ügyosztály által kijelölt rendőrfogalmazás-karbéli előadónak. Az előadó a detektívjelentésekben megállapított tényekre vonatkozólag jegyzőkönyvileg kihallgatta az őrizetest, s ha arra elegendő okot látott, előzetes letartóztatásba helyezte. Róla fényképet és ujjnyomatot készített, majd az ügyet az őrizetessel együtt az ügyészségnek adta át.

Ebben az időben a három csoport élén egy-egy detektívfelügyelő állt. Ezek: Hajdó János, Ökrös Ferenc³⁵ és Rubos János detektívfelügyelők voltak. (Rubos később Rétlakira magyarosította nevét.) Az egyes csoportok munkáját, dr. Bártfay osztotta ki. A csoportok munkája csaknem kizárólag a baloldali megmozdulások ellen irányult. Csak később, de még Bártfay idejében kezdett a Rubos-csoport a jobboldal elleni munkára specializálódni.

A csoportok hivatalos órája naponta 8-14 óráig tartott. A csoportvezetők a teljes hivatalos időt hivatalokban töltötték, csoportjukat azonban 2 részre osztották, s egy-egy rész csupán 3 órát (8-11-ig, vagy 11-14-ig) töltött a hivatalban, a többi ügyiratokban való nyomozással, figyeléssel töltötte. A napi hivatalos órák eltelte után, csupán délután 17-20-óráig volt a központban ügyeletes szolgálat rendszeresítve. Naponta 2 detektív tartott a szolgálatot a Bártfay szobájával szomszédos detektívszobában. Délután 17-20 óra között rövidebb-hosszabb időre Andréka is, meg Bártfay is bent tartózkodtak hivatalukban. Ilyen esetekben az ügyeletes detektívek tőlük kaptak utasítást az esetleges munkára. Ha távollétükben adódott valamilyen sürgős intézkedést igénylő eset, úgy az ügyeletesek személyesen, vagy telefon útján érintkezést kerestek Andrékával vagy Bártfayval, nekik jelentették az esetet, s a tőlük kapott utasítások alapján jártak el. Önállóan, utasítás nélkül az ügyeletes detektívek nem intézkedhettek. A délutáni ügyeletes szolgálaton kívül, rendszeresítve volt még az éjjeli készenléti szolgálat. Naponta 10 detektív volt kijelölve, kiknek este 20 órától másnap reggel 8 óráig otthon a lakásukon kellett tartózkodniuk. Sürgős szükség esetén ezeket a detektíveket rendelték be az őrszobák útján, vagy telefonon.

A Singer³⁶ és Szvétecz ügy felszámolása után a baloldal elleni munka már csak a névtelen feljelentésekre, s egyéb ügyiratok feldolgozására korlátozódott. A főcsoport saját kezdeményezése folytán nem tudott az illegális vonalakra jutni. Élénken emlékszem, magam is részt vettem hónapokig tartó figyeléseken melynek során megállapítottuk, hogy a megfigyelt személy nincs bekapcsolva az illegális munkába. Viszont az időben sok munkát, főként figyelő munkát adott a főcsoportnak a jobboldal. Az „ÉME (Ébredő Magyarok Egyesület)”³⁷ a „Kettős Kereszt Vérszövetség”,³⁸ s különböző különítményekből leszakadt egyének önálló akciói foglalkoztatták a politikai nyomozó főcsoportot. A jobboldali veszélyes

elemeket a Rubos-csoport tartotta nyilván, s az ellenük fogatosított rendszeres munkát velük végeztette Bártfay. A másik két csoport tagjai közül csak esetenként vezényelt detektívet Bártfay Ruboshoz kisegítésként, kik azonban csak részleges munkát végeztek összefüggően nem ismerték az ügyeket. Ezek ott csak részleges munkát végeztek. Rendszerint egyes személyek mozgását kellett megfigyelniük, s néhány napi figyelőmunka elteltével, bevonultak eredeti csoportjukhoz.

1924 tavaszán felsőbb intézkedésre az egész Rubos-csoportot dr. Hetényi Imre³⁹ rendőrfőtanácsoshoz, az útlevélosztály főnökéhez vezényelték. Titokzatosan dolgozott a Rubos-csoport az útlevélosztály gróf Vigyázó Ferenc utcai helyiségében. Csak amikor a nyomozást befejezték, akkor tudtuk meg, hogy Hetényi az Erzsébetvárosi Kör elleni pokolgépes merénylet⁴⁰ tetteseit kerítette kézre. E nyomozás eredményes befejezésével egyidejűleg Andréka Károlyt és dr. Bártfayt áthelyezték más beosztásba, az államrendészeti osztály vezetését pedig dr. Hetényi Imrére bízták, s alája rendelték a politikai nyomozó főcsoportot is. Hetényi ugyanakkor szabadkezet kapott, hogy a detektívtestületből tetszés szerint válogassa ki a munkatársait, s szervezze át a politikai nyomozó főcsoportot. Számos detektívet helyeztetett vissza az anyatestülethez, s onnan helyettük maga válogatta ki, s vette maga mellé az általa ismert, vagy a neki ajánlott detektíveket. A csoportvezetők közül elhelyeztette Ökrös, majd később Hajdó felügyelőt. dr. Bártfay helyett dr. Schweinitzer József⁴¹ rendőrkapitányt vette maga mellé. Ekkor került a politikához Hain Péter⁴² is.

Főcsoportvezetői minőségben maga mellé vette Zdeborszky Oszkár⁴³ detektívfelügyelőt, ki később nevét Borszéklyre magyarosította. Borszékly azonban a főcsoport munkájában nem vett részt, állandóan különleges megbízatásokban dolgozott. A főcsoportban három csoportot szervezett. Az egyes csoportok vezetésével Hain Pétert, Hajdó Jánost és Rubos Jánost bízta meg. Amikor pedig Hajdót elhelyezte a főcsoporttól, csoportjának vezetését dr. Hivessy Jenő⁴⁴ detektívre bízta. Az egyes csoportok taglétszáma lényegesen nem változott. Hetényi Hain Péterre a baloldali munkát, Rubos Jánosra a jobboldal elleni munkát bízta. A Hajdó-, illetve később a dr. Hivessy-csoporttal pedig, az államrendészeti osztály által adott egyéb ügyeket (egyesületi, szekták, állampolgári ügyek, stb.) dolgoztatta fel. Változást eszközölt a délutáni ügyeletnél is. Az ügyeleti szolgálat időtartama du. 14–20 óráig tartott. Az éjjeli készenléti szolgálatot változatlanul megtartotta. Beszüntette a házi iktatót és helyébe rendes iktatót állított. Vezetésével Csurgovits Gyula detektívfelügyelőt bízta meg. Az ügyiratok most már nem a detektívtestület iktatóján keresztül jutottak a főcsoporthoz, hanem közvetlenül az egyes ügyosztályoktól és a külső állami szervektől. Csurgovits által vezetett iktatón kívül dr. Schweinitzer is vezetett külön egy bizalmas iktatót. A Schweinitzer által iktatott ügyiratok nem kerültek ki a csoportokhoz, Schweinitzer ezeket magánál tartotta, s az ilyen ügyekben szükséges nyomozásokra szóval adta meg az egyes detektíveknek az utasítást. A főcsoportnak ebben az időben nyilvántartása nem volt. A prioritást csupán az Országos Bűnügyi Nyilvántartóban és a toloncházi csonka nyilvántartóban végezheték a detektívek. Azért nevezem csonkának a toloncnyilvántartót, mert annak egy része a kommün alatt leégett.

A nyilvántartót pótolta az egyes csoportok előállítási és eseménykönyve. Ugyanis minden csoport vezetett egy előállítási könyvet, melyben minden egyes előállított nevét, személyi adatait, lakását és az előállítás okát jegyezték be. Ha valakit több ízben állítottak elő, mindannyiszor bevezették az előállítási könyvbe. Az eseménykönyvbe a csoportok az egyes ügyeket, s a nyomozás során azokban elért eredményeket jegyezték fel. A nyilvántartásnak e módja ugyan megbízható volt, azonban a prioritálás körülményes, hosszadalmas és fáradságos munkát kívánt, mert minden egyes prioritálásnál, az összes csoportok előállítási könyvét végig kellett lapozni. Könnyen előfordulhatott, hogy a lelkiismeretesen prioritáló detektív figyelmét is elkerülhette a lapozgatásoknál keresett név, s így a prioritálás eredménye hiányossá, megbízhatatlanná vált. Hetényi ezért kb. 1926, vagy 1927-ben elrendelte, hogy a főcsoport egy nyilvántartást állítson fel. A végrehajtással Hain Pétert bízta meg. Csupán házi használatra szervezte, illetve állította fel Hetényi a nyilvántartót, azt idővel idegen hivatalok, hatóságok és minisztériumok is hivatalos jellegűnek ismerték el. Hain Péter előbb Németh Ernő, majd Kády József detektívekre bízta a

nyilvántartó felállítását. Nevezettek előbb az egyes csoportok előállítási könyveiben szereplő adatokat írták át a Hain Péter által tervezett nyilvántartási lapokra, azután az egyes minisztériumok, s egyéb állami hivatalok által a főcsoportnak megküldött névjegyzékekben szereplő neveket és adatokat jegyezték külön lapokra. A lapokat ezután külön rendszer szerint kezelték. (Nem ABC rendszer.) A kezelési rendszert én sem ismerem. Nyilvántartónk meglehetősen tökéletlen volt. Sok felesleges dolgot jegyeztek ott fel, melynek következtében egyesekre igen komoly hátrány, kár hárult. Pl. az egyes ügyek felszámolás közben előállított egyének névjegyzékét a csoportotok leadták a nyilvántartóba. Ott a névjegyzékekben szereplőkről nyilvántartási lapot állítottak ki még abban az esetben is, ha az előállítottak közül egyesekre vonatkozólag a nyomozás terhelő adatot nem eredményezett, s azok esetleg szabadlábra kerültek. Lapjuk bent maradt a nyilvántartóban. Avagy, ha utcai tüntetések alkalmával a riadóautón helyszínre érkező rendőrök kisebb-nagyobb tömeget állítottak elő, köztük persze leginkább kíváncsiskodókat, a főcsoport készenléti csoportja névjegyzéket készített az előállítottokról, s azt leadta a nyilvántartóba. Ott a kitöltött nyilvántartó lapokra feljegyezték pl. „Előállítva az igazságügyi minisztérium előtti tüntetésről”. Ha, azután egyikről-másikról a nyomozás során megállapították, hogy a tüntetésben része nem volt, szabadlábra helyezték, de a lapja bent maradt a nyilvántartóban.

Csak az 1940-es évek elején küszöbölték ki a rendszertelenséget olyképpen, hogy a nyilvántartó vezetője utasítást kapott, hogy a jövőben nyilvántartásba vétel végett egyes detektívektől, csoportoktól anyagot nem vehet át. Ily anyagot kizárólag az egyes előadók küldhették le a nyilvántartóba, mielőtt a lenyomozott ügyek iratait az illetékes hatóságnak átadták. A nyilvántartó lapokra jegyzett szöveget azonban továbbra is az ott dolgozó detektív, vagy polgári ruhás rendőr fogalmazta. Dr. Haraszty Vince⁴⁵ rendőrtanácsos és az én kezdeményezésemre Sombor elhatározta, hogy a nyilvántartót átdolgozzuk, a végrehajtásra azonban sor nem került.

A politikai ügyekben dolgozó három detektívcsoporthoz mellé Hetényi egy úgynevezett helyszínelő csoportot szervezett. E csoportnak a munkája kizárólag személybiztonsági szolgálat volt, mindazokon a helyeken, ahol a kormányzó megjelent (mozi, színház, lóverseny, stb.). E csoport 8-10 tagból állott, vezetője előbb lovag Bialoszkurszky Géza detektív-főfelügyelő, majd később végig dr. Juhász József⁴⁶ detektív-főfelügyelő lett. A csoport tagjai a hivatalos órák után este 20 óráig felváltva ügyeleti szolgálatot tartottak a hivatalban. Itt a csoportügyelet megkapta az esetleges kormányzói programot, s a csoport többi tagját őrszoba, vagy telefon útján a helyszínre rendelte. 1938-ig, amíg Hetényit nyugdíjazták, ilyen szervezettel dolgozott a politikai nyomozó főcsoport, melynek élén az egyetlen beosztott fogalmazáskarbéli tisztviselő, dr. Schweinitzer József állott. Schweinitzer egyben, mint Hetényi helyettese is szerepelt, de csak kizárólag a politikai osztályon, mert az államrendészeti és útlevélosztályon az oda beosztott fogalmazáskarbéli tisztviselők rangidőse volt az osztályvezető helyettes.

A politikai nyomozó főcsoportnál sem Schweinitzer, se a detektívek jegyzőkönyveket nem vettek fel. Amikor az egyes csoportok a nyomozásokat befejezték, a detektívek megállapításaikról, a gyanúsítottak és a tanúk vallomásairól detektívjelentéseket szerkesztettek, majd a nyomozás iratait a detektívcsoporthoz Schweinitzernek adta át. Schweinitzer az iratokat továbbította a bűnügyi osztályhoz. A bűnügyi osztályon beosztott fogalmazáskarbéli tisztviselők a detektívjelentések alapján jegyzőkönyvileg kihallgatták a gyanúsítottakat, ha elegendő okot láttak fennforogni, azokat előzetes letartóztatásba helyezték, vagy ha ilyen okot fennforogni nem láttak, szabadlábra helyezték. Az ügy iratait azonban minden esetben az ügyészségnek küldötték meg.

Úgy emlékszem, hogy az 1930-as évek elején Hetényi a politikai nyomozó főcsoportot önálló osztállyá fejlesztette. Új nevet is vett fel, s a továbbiakban „Országos Politikai Rendészeti Osztály” néven működött.⁴⁷ Az osztállyá való fejlesztést véleményem szerint azért vitte keresztül Hetényi, mert egyrészt így a csendőrséggel szemben eredményesebben, nagyobb tekintéllyel tudott szembeszállni, (állandó harc volt közöttük, melyet Halbik⁴⁸ csendőr százados kezdeményezett és fűtött) másrészt, mert a kerületi kapitányságok vezetői

és az osztályvezetők néhány száz pengő havi vezetői pótdíjat élveztek. Halbik később Hajnácskőyre magyarosította a nevét.

Az átszervezés következtében munkarendünkben változás nem történt. Személyzetileg nem történt változás a korábbi politikai nyomozó főcsoportban. Az teljes egészében együtt maradt Schweinitzerrel az élén. A megalakult országos politikai rendészeti osztály a főcsoporttól tulajdonképpen különállóan, s attól függetlenül dolgozott. Ugyanis központja volt a vidéki főkapitányságokon működő politikai csoportoknak. A vidéki rendőrkapitányságokon a megbízott politikai előadók jelentették a kapitányságok működési területén történt politikai jellegű eseményeket, s eljárásukra vonatkozólag innen kaptak rendelkezéseket. A vidéki kapitányságokkal való kapcsolattartást, (úgy írásbeli, mint szóbeli) Nagy Sándor rendőrfőtanácsosra bízta Hetényi, ki mellé még egy fogalmazáskarbelti tisztviselőt, s egy gépírónőt rendelt. Nagy Sándor maga külön iktatót is vezetett. Ez[en] osztálynak mindössze irodai helyisége volt. Nagy Sándor kérte Hetényit, hogy a vidéki kapitányságok által jelentett budapesti vonatkozások nyomozására egy detektívcsoporthoz rendeljen mellé. Hetényi azonban a kérést elutasítva úgy rendelkezett, hogy ily esetekben az országos politikai rendészeti osztály, írásban keresse meg a politikai nyomozó főcsoportot. Hetényi ezt az osztályt később visszafelépítette, bár az továbbra is megmaradt és működött, de utóbb már csak Nagy Sándor főtanácsos és egy detektívgyakornok volt itt foglalkoztatva.

Az országos politikai rendészeti osztály felállításával egyidejűleg éjjeli ügyeleti szolgálatot is rendszeresítettek. Egy detektív este 20 órától, másnap reggel 8 óráig ügyeleti szolgálatot tartott a hivatalban azzal a feladattal, hogy a vidéki kapitányságok esetleges telefonjelentéseit felvegye, s ha azonnali intézkedést igénylő eset fordulna elő, az osztályvezetőt értesítse, s intézkedéseit kérje.

Hetényi pár hónappal később, hogy a politikát átvette, Hajdó János detektív felügyelőt áthelyeztette a külügyi osztályhoz, s helyette a csoport vezetésével dr. Hivessy Jenőt bízta meg. Idővel még egy detektívcsoporthoz állított be Hetényi, s azt kizárólag az államrendészeti osztály ügyeinek feldolgozására rendelte. E csoport vezetésével Lenkey Márton⁴⁹ detektívfelügyelőt bízta meg. Így óhajtotta tehermentesíteni a tulajdonképpeni politikai ügyekben dolgozó Hain [a] dr. Hivessy- és Rubos-csoportokat. Politikai nyomozásoknál a Lenkey-csoport tagjait csak kivételesen és kiegészítőként használták fel.

A felvázolt munkarenddel és szervezettel dolgozott az osztály (politikai) Hetényi idején 1924–1938-ig, mikor is őt kényszernyugdíjazták, s a helyébe dr. Bártfay Ernő rendőrtanácsost rendelték.

Meg kell jegyezni, hogy technikai segédeszközeink egyáltalán nem voltak. Évek után sikerült Hetényinek egyetlen öreg hivatalos autót biztosítani a politikai nyomozások és figyelések céljára. Ezt az autót hamarosan megismerték az illegális munka résztvevői. Már messziről megismerték, s így csak az elkerülhetetlen szükség esetében vettük igénybe. Leginkább előállítások alkalmával használtuk.

Az 1920-as évek végén Hetényi a minisztérium engedélyével telefoncenzúrát állított be. Előbb csak 2, később vagy 8 detektívet foglalkoztatott a távbeszélgetések ellenőrzésével. Az idevezényelt detektívek kizárólag a Hetényi által kijelölt távbeszélő állomások beszélgetéseit hallgatták le, s jegyezték fel. Egyidejűleg a levélcenzúrát is megszervezte. Gyakorlatilag úgy vitte ezt keresztül, hogy a főpostával, illetve annak egyik főtisztviselőjével közölte azt a nevet és lakáscímet, amelyre érkező levélpostai küldeményekre kíváncsi volt. E postatisztviselő naponta telefonon jelentette Hetényinek, hogy melyik kézbesítő hivatalba futott be egy-egy cenzúrára kért postai küldemény. A küldeményért detektív ment ki, azt beszállította Schweinitzernek, ki a leveleket észrevehetetlenül felnyitotta, elolvasta, lemásoltatta, vagy ha szükségesnek találta, lefényképezte, majd visszaborította és továbbítás végett visszaküldte annak a postahivatalnak, ahonnan azt elhozták.

Hetényi szerette tudni, hogy az egyes minisztériumokban, fontosabb állami hivatalokban a főtisztviselők politikailag milyen beállítottságúak. Ezért megbízható detektívet igyekezett elhelyezni a ilyen állami szerveknél (minisztérium, államvasutak, nemzeti bank, értelmiségi kormánybiztosság, stb.). A minisztériumban rendszerint a miniszternek ajánlotta

fel udvarias formák között, hogy személyének védelmére egy-két detektívet bocsájt rendelkezésére. Egyéb helyeken pedig az ott felmerülő rendőri munkák házi kivizsgálása címén helyezte el a detektíveket. Ezek a detektívek azután szolgálati helyükön rendszerint a vezető tisztviselővel, s annak közvetlen környezetével megkedveltették magukat, az intézménynél szabad mozgásuk volt, s így az ott folyó életre bepillantást nyerhettek. Detektívek voltak a miniszterelnökségen, a belügyminisztériumban, a közoktatási minisztériumban, annakidején a népjóléti minisztériumban, a MÁV-nál, a nemzeti banknál, az értelmiségi kormánybiztosságnál, a vezérkari főnökségnél, a defenzív osztályon.

1938. év nyarán Hetényit kényszernyugdíjazták. Az osztály vezetésével dr. Bártfay Ernő rendőrfőtanácsost bízták meg. Sombort napiparancsilag a bűnügyi osztályhoz helyezték át. Ténylegesen azonban a politikai osztályon maradt, s a hírszerzést, mint munkakört látta el. Csupán 3-4 detektívet hagytak rendelkezésére. Mellette maradt dr. Hivessy detektív-főfelügyelő, Makány Imre⁵⁰ detektívfelügyelő, Várkonyi János⁵¹ detektív, s még vagy két detektívgyakornok. Sombornak az osztály munkájába beleszólása nem volt. Egyetlen szobában húzódott meg, itt tárgyalt a detektívekkel és bizalmi embereivel. Együtt járt Bártfayval a főkapitányi referádákra. (Az egész főkapitányság mosolygott, amikor a két ellenséget szótlan együttesben látták reggelenként a folyosókon, amint a főkapitányhoz igyekeztek.)

Bártfay felforgatta az osztályt. Három fogalmazáskarbéli tisztviselőt vett maga mellé, s azokat, mint előadókat foglalkoztatta. Ezeket időközben leváltatta, végül is megmaradt dr. Borbáth Samu⁵² rendőr tanácsos, dr. Haraszty Vince rendőr tanácsos és dr. Csiky⁵³ rendőr tanácsos. Borbáth a jobboldali, Haraszty a baloldali, Csiky pedig az egyéb ügyek előadója lett.

Sok detektívet áthelyeztetett a bűnügyi területhez, s helyettük onnan másokat rendeltetett a politikához. A főcsoport eddigi szervezetét meghagyva, két újabb, egymást váltó csoportot állított fel, s azokat saját rendelkezésére tartotta fenn. A két csoport vezetőjéül Nagy József és Sasvári István detektíveket jelölte ki. E csoportokat „készenléti csoportok”-nak nevezte el. A készenléti csoportok egyike reggel 8–14 óráig volt szolgálatban, amikor is leváltotta őt egy másik, amelyik viszont este 22 óráig tartott hivatalos órát. A készenléti csoportok felállításával feleslegessé vált, s ezért megszűnt a délutáni ügyeletes szolgálat. A készenléti csoportokhoz futott be a rendes, hivatalos időn túl érkezett posta. Ide kerültek a hivatalos órák eltelte után érkező panaszok, bejelentések, bizalmas értesülések, előállítások, stb. Sürgősség esetén, ha esetleg a szakcsoport már nem szolgálatban, azonnal bevezették a nyomozást, majd amint azt tehették, amint arra alkalom nyílt, az ügyet átadták a szakcsoportnak.

A baloldali ügyekben dolgozó csoportnak továbbra is Hain Péter maradt a vezetője, a jobboldali csoport ügyekben dolgozó csoport vezetésével Bánhidó Ottó⁵⁴ detektívfelügyelőt bízta meg. Lenkey Márton detektívfelügyelőt meghagyta az államrendészeti osztálynak dolgozó csoport élén. Dr. Antal István⁵⁵ detektív-főfelügyelő vezetésével egy központi szolgálatvezetést állított be. A szolgálatvezető határozta meg, hogy egyes csoportok bizonyos szolgálatra hány detektívet vezényeljenek. A szolgálat ellátására személy szerint a csoportvezető jelölte ki az embereket.

1939 elején – amint azt hallottuk – a kormányzó egy alkalommal magához hívatta referádára Sombort. Bártfay ezért annyira megsértődött, hogy őt, mint az osztály vezetőjét mellőzték, hogy másnap beteget jelentett, majd áthelyezését kérte. Bártfay távozása után dr. Kálnay Gyula,⁵⁶ főkapitány-helyettes lett az osztály vezetője. Kálnay csak névlegesen állott az osztály élén, mert annak tényleges vezetője Sombor volt. Sombor irányította az egész osztály munkáját. Kálnaynak sem a főcsoportvezetők, sem a csoportvezetők, sem a detektívek nem referáltak, tőle megbízásokat nem kaptak. Sombor megtartotta Bártfay újításait az osztály szervezetét illetően. Hain követelésére 2 főcsoportba osztotta a csoportokat. Az első főcsoport vezetője dr. Hivessy Jenő detektív-főfelügyelő, helyettese dr. Antal István detektív-főfelügyelő lett, ki egyben intézte a központi szolgálat-vezetői teendőket is. E csoportba tartozott a baloldali ügyekkel foglalkozó csoport, melynek vezetője dr. Wayand Tibor detektív felügyelő lett. A jobboldali ügyek felszámolására három detektív-

csoportot állított be. Vezetőik itt; Bánhidi Ottó detektív felügyelő, Szélesi Jenő⁵⁷ és Bödő Károly detektívek lettek. Néhány detektívből álló csoportot rendelt a szekták ellenőrzésére, s ennek vezetésével Fornády Gyula⁵⁸ detektívet bízta meg.

A második főcsoport vezetője Hain Péter lett. Hozzá tartozott az állandóan vezényelt detektívek ellenőrzése. Így a kormányzósági detektív kirendeltség, mely eddig csupán állományilag tartozott a politikához, egyébként a testőrség parancsnoka alá volt rendelve. Ide tartoztak a miniszterelnökség, a belügyminiszter mellé állandó szolgálatra vezényelt detektívek. Ide sorolták a telefoncenzúrához, az értelmiségi kormánybiztossághoz állandó szolgálatra vezényelt detektíveket. Ezekkel azonban nem rendelkezhetett, őket nem is ellenőrizhette, s azok neki nem is tartoztak referálni. Hainnak a két főcsoport alakításával csupán az volt a célja, hogy ő, mint főcsoportvezető a kormányzó személybiztonsági szolgálatra rendelt detektívek szolgálatát irányítsa. Ugyanis ő, mint az osztály rangidős detektív-főfelügyelője, semmiképpen sem vállalta az első főcsoport vezetését, mert a nyilasok ellen nem akart dolgozni. Viszont nem bírta volna elviselni, hogy a rangban fiatalabb dr. Hivessy őt megelőzve főcsoportvezető legyen. Hain főcsoportja csak papíron volt főcsoport. Hain megelégedett, hogy a folyosón, s a hivatali szobája ajtajára kifüggesztett névtábláján, mint csoportvezető szerepeljen. Az erdélyi bevonulás után a testőrség parancsnoka Haint letiltotta a kormányzó személye körüli szolgálatról, viszont Sombor újabb beosztást nem adott neki. Hain ettől kezdve 1944. március 19-ig semmiféle szolgálatot nem teljesített, bár néha-néha bejárt a hivatalba. Hivatali szobáját meghagyták, névtáblája továbbra is kint függött a folyosón és a szobája ajtaján. Technikai felszerelés tekintetében semmiféle változás nem állott be. Továbbra is csupán egyetlen autó állott rendelkezésre.

1944. március 19-e után Haint bízták meg a politikai osztály vezetésével. Hain a hivatalt kitelepítette a Sváb-hegyre, az osztály nevét „Állambiztonsági Rendészet”-re változtatta. Minden törekvése az volt, hogy a politikai rendőrséget függetlenítse a főkapitányságtól, hogy az közvetlenül a belügyminisztertől kapja a munkájára a vonatkozó utasításokat, s csak közvetlen a belügyminiszternek referáljon. Ezért német támogatással a „Gestapo” mintájára szervezte át a vezetésére bízott politikai osztályt. A vezetése alatt működő politikai osztály szervezetét csak hallomásból ismerem. Úgy tudom, hogy 5, vagy 6 osztályt szervezett:⁵⁹

1. Személyzeti Osztály, vezetője: dr. Kotsis Árpád⁶⁰ detektív felügyelő volt, ki egyben Hain Péter hivatalos helyettese is volt.
2. Zsidó-ügyek Osztálya, vezetője: dr. Koltay László⁶¹ detektív volt.
3. Államrendészeti Osztály, vezetője dr. Körmendy⁶² rendőrtanácsos volt.
4. Ellenzéki Osztály, vezetője: dr. Juhász József rendőrtanácsos volt. (Ez az osztály végezte a baloldal elleni nyomozásokat, s töltötte be a tulajdonképpeni bűnügyi osztály szerepét.)⁶³
5. Külföldi Osztály, vezetője: Martinidesz Ödön⁶⁴ detektív-főfelügyelő volt.
6. Bizalmi Osztály, melynek vezetője: dr. Versényi János⁶⁵ detektív volt.⁶⁶

Hain engem, amint az osztály vezetését átvette, a bűnügyi osztályra helyeztetett át. A Sváb-hegyen működő politikai rendőrségen egyetlen alkalommal sem fordultam meg, így csak amikor elvétele találkoztam egyik-másik ott dolgozó detektívvel, kik korábban az én csoportomban működtek, ők mondták el nekem, hogy Hain által szervezett osztályok közül tulajdonképpen csak a Koltay által vezetett zsidó osztály működik. Koltai osztálya teljesen elkülönült a többiektől. Hivatali helyiségei nem a Lomnitz épületében voltak, hanem a németek által elfoglalt Majestic épületben⁶⁷ Koltai osztálya tehát a németekkel teljes egyetértésben, úgy lehet az ő irányításukkal dolgozott. A többi osztály munkája csak látszólagos volt, mert egyrészt hozzá nem értő emberek irányították, másrészt mert a beosztottak is járatlanok voltak.

Ugyancsak hallomásból tudom, hogy amikor a nyilasok Baky,⁶⁸akkori belügyi államtitkár ellen nagy röpirat csatát folytattak, s a röpiratokat még a belügyminisztérium iroda helyiségeiben, folyosóin is szétszórták, s terjesztették a politikai rendőrség az ügyben eredményt elérni nem tudott, vagy nem akart. Baky kezdeményezésére és követelésére

Jaross⁶⁹ akkori belügyminiszter elhatározta, hogy a Hain által szervezett „Állambiztonsági Rendészet”-et feloszlatja. Hain erről tudomást szerzett és kiutazott Berlinbe Kaltenbrunnerhez,⁷⁰ s kérte az ő támogatását. Kaltenbrunner levelet írt Winkelmann Ottó⁷¹ SS vezérezredesnek, aki a Magyarországot megszálló SS szervezet parancsnoka volt. E levélben utasította Winkelmann, hogy a magyar kormánynál járjon el Hain érdekében, hogy ne vegyék el tőle a politikai rendőrséget. Winkelmann közbenjárása azonban eredménytelen volt, mert 1944. július havában a belügyminiszter feloszlatta az „Állambiztonsági Rendészet”-et,⁷² s a Budapesti Főkapitányság Politikai Rendészeti Osztályának újjászervezésével, majd vezetésével Nagy Valér⁷³ rendőrfőtanácsost bízta meg. Ezzel egyidejűleg Hain Péter bizalmas embereit, élükön dr. Kotsis Árpád, dr. Koltai, Martinidesz, stb. pedig a lakásügyi kormánybiztossághoz helyezte át. Hain Péter maga betegszabadságra ment, s ilyen címen szabadságon maradt [1944] október 15-ig, amikor a Szálasi kormány ismét rábízta a politikai rendészeti osztályt.

Nagy Valér által szervezett politikai osztály tagozódását és munkabeosztását sem ismerem, noha talán szeptember hó közepe felé Nagy Valér engem, s a velem együtt a Belügyminisztérium VII/d alosztálynál⁷⁴ szolgálatot teljesítő 9 detektívet a politikai osztályhoz helyzetetett át. Nagy Valér engem a Csillaghegyen dolgozó csendőrnnyomozó csoportnál⁷⁵ hagyott, hová még a VII/d alosztály vezényelt összekötőként. E nyomozócsoportnál maradtam november végéig, amikor az feloszlott. Egyetlen alkalommal sem jártam fenn a Svábhegyen, ezért nem tudom, hogy milyen szervezettel és munkarenddel dolgozott az újjászervezett politikai osztály. Csak annyit tudok, hogy Nagy Valér egyetlen főcsoportba tömörítette a politikában dolgozó detektívcsoportokat és annak vezetésével dr. Szentiványi detektívfelügyelőt bízta meg. Több rendőr-fogalmazáskarbeltisztviselőt is helyzetetett az osztályhoz, akik közül én csak Torma Tibor rendőrtanácsossal beszéltem egy-két alkalommal, s rendszeresen érintkeztem dr. Akantisz⁷⁶ rendőrkapitánnyal, aki ez időben a Csillaghegyre vezényelt K. Horváth⁷⁷ detektívcsoportot ott rendszeresen ellenőrizte, utasításokkal látta el. Akantisz időközben a Röck Szilárd utcába költözött nyomozócsoportot⁷⁸ is rendszeres látogatta minden második napon.

Emlékezetem szerint 1944. október elején Nagy Valér főkapitány-helyettest a főkapitány állandó helyettesítésével bízták meg. Ezzel egyidejűleg a politikai rendészeti osztály vezetését Torma Tibor rendőrtanácsos vette át. Nem tudok arról, hogy Torma valamilyen változást eszközölt volna a politikai rendészeti osztály szervezetében. Torma Tibortól [1944] október 16-án az osztály vezetését ismét Hain Péter vette át. Hain most ismét kísérletezett, hogy a politikai rendőrséget ismét függetlenítsa a főkapitányságtól. Kísérletei azonban meddők maradtak. Elgondolásairól tervezeteket készítetett dr. Kotsis Árpáddal, s azt sora átadta a belügyminiszternek, belügyi államtitkárnak, s egyéb közéleti tényezőknak. A belügyminiszter azonban nem engedélyezte a szervezeti változtatást, mert Hain által tervezett, csak a belügyminiszternek alárendelt nyomozó szervezet időközben felállította a csendőrség „Nemzeti Számonkérő”⁷⁹ címen. Bár Hain továbbra is ostromolta a belügyminisztert, a politikai rendészeti osztályon az összeomlásig szervezeti változás nem történt.

Amikor én 1944. november végén a Svábhegyre kerültem, ott a következő helyzetet találtam:

Hain Péter helyettese dr. Kotsis Árpád detektívfelügyelő volt. Mellé csupán egy detektív és egy gépirónő volt beosztva. Dr. Kotsis szignálta az osztályhoz befutó ügyiratokat az egyes csoportokra. Dr. Kotsis fogalmazta a minisztériumoknak szóló előterjesztéseket és jelentéseket. Dr. Koltai László detektív volt a zsidó ügyekben dolgozó detektívcsoportok vezetője. Dr. Wayand Tibor detektívfelügyelő a baloldal elleni dolgozó K. Horváth Sándor és a szabotázsügyekben dolgozó Cser István⁸⁰ [irányította] csoportok vezetője volt. Dr. Versényi János detektív a szigorúan bizalmas ügyekben dolgozó csoport vezetője volt. Dr. Antal István detektív-főfelügyelő a napi helyzetjelentés összeállításával, s személyzeti ügyekkel foglalkozott. Minden csoport mellé, tehát dr. Koltai, dr. Wayand és dr. Versényi mellé egy-egy detektívet vezényelt Hain, kik az előadói munkát végezték. Nálam dr. Szentpéteri Antal detektív végezte a munkát. Működött még egy iktató, egy házipénztár, s

egy központi szolgálatvezető. Az osztály autóparkjának vezetője Sebestyén Károly detektívgyakornok volt. 10-12 különböző típusú személyautó és 2 teherautó állt az osztály rendelkezésére. Egyik autónak sem volt rendőrségi száma. Én magam az osztály autóit nem használtam, csupán 1944. december 25-én, amikor Budapestről Kázmér-pusztára utaztam.

November végén, amikor én felkerültem a Svábhegyre, rendszeresen csak a dr. Koltai csoportja működött. A többi csoportok működése megbénult, mert Hain már akkor megkezdte beosztottjainak Nyugat-Magyarországra való kitelepítését. Egy-egy csoportban már csak néhány detektív lézengett a betelepített pártszolgálatosok között. December 9-én már dr. Antal főfelügyelőt és dr. Versényit is Szombathelyre küldte. Ő maga ritkán volt a hivatalban látható. Hol Wienben, hol Nyugat-Magyarországon járt. Így érthető, hogy rendszeres munka az osztályon nem folyhatott. [1945] Januárban az osztály egy részét Nyugat-Magyarországról Wienbe telepítette ki, a többieket Szombathely[en], Sopron[ban] és Kőszegen csoportosította. 1945. március 27-én kiadta a parancsot; „Menjen mindenki Wienbe ahogyan tud!” az osztály törzséhez és ott a menekülésre vonatkozó további utasításokat megkapja.

Hetényi a baloldali mozgalmak felszámolásánál megelégedett azzal, ha az egyes vonalak működését rövidebb-hosszabb időre megbénítja. Tisztában volt azzal, hogy az illegális kommunista szervezkedést véglegesen felszámolni, kiküszöbölni nem lehet. A kommunisták [az] egyes lebukások alkalmával mozgalmi szüneteket rendeltek el, s ez alatt megállapították a lebukás okát (besúgás, konspirációs hiba, stb.), majd az okot kiküszöbölve, veszteségeiket pótolták és az illegális munka újból megindult. Soha nem kívánta, hogy az egyes vonalakat teljesen felgöngyölítsük. Igen sok esetben előfordult, hogy a figyelések során az egyes mozgalmi személyek kilétét, lakását megállapítottuk, s amennyiben a nyílt nyomozás során az előállítottak vallomásai [az illetőt] nem kompromittálta, érintetlenül hagytuk, s nem állítottuk elő. Tettük ezt főként azért, mert az ilyen „kint hagyott” mozgalmi ember későbbi figyelésével a felderítő munka rendszerint eredményre vezetett. De célszerű volt kint hagyni néhány mozgalmi embert azért is, hogy a KMP nyomozószerveit, kik a lebukások okának megállapításán dolgoztak, megtévesszük. Sokszor ez is sikerült, s így az esetleges besúgó felől a gyanújukat eltereltük. S, mert a lehetetlenre nem törekedtünk, s nem akarhattuk az illegális mozgalmat véglegesen felszámolni, rendszeressé vált, hogy nyílt nyomozásaink egy-két hét leforgása alatt befejezést nyertek. Az ügyészségnek átadott személyek száma a legkritkább esetben haladta meg a 10-15 főt. Az ily, nyílt nyomozások eredményéről Sombor egy összesített, úgynevezett „generális” jelentést szerkesztett és azt tetszetős formában Hetényi megküldte a kormányzónak, miniszterelnöknek, a minisztereknek, hangoztatva, hogy a megsértett jogrendnek elégtételt szerzett. Hetényi ezen elvét magáévá tette Sombor is. Én magam is helyesnek láttam, ezért végig ilyen szellemben dolgoztunk.

Sem Sombor, sem én nem helyeseltük a csendőrség által irányított nyomozásokat, ahol pl. az alagin 700-on felül, az Andrássy laktanyában 500-on felül, az erdélyi nyomozáson 1100-on felül, a két soroksári nyomozáson 600-on felül volt az előállítottak száma. A csendőrökkel szemben azonban tehetetlenek voltunk, mert a belügyminiszter akaratával szemben a vezérkar főnökségének akarata érvényesült.

Dr. Wayand Tibor
detektívfelügyelő

[ÁBTL 4.1. A-417/1 8–28. A géppel írt aláírás nélküli tisztázat. A dokumentumban szereplő nevek aláhúzással szerepelnek.]

¹ Bővebben lásd: *Vallomások a holtak házából. Ujszászy István vezérőrnagynak, a 2. vkf. osztály és az Államvédelmi Központ vezetőjének az ÁVH fogságában írott feljegyzései.* Szerk: Haraszi György. Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – Corvina Kiadó, 2007.

² Juhász Antal volt csendőrnnyomozó feljegyzései, Mogyorossy Elek csendőr százados „életrajza”, valamint több más fogságban lévő csendőr és rendőr visszaemlékezései és jelentései a BM illetékesei részére. ÁBTL 4.1. A-451. 1–25.

³ A Wayandról szóló dokumentumok, jegyzőkönyvek, jelentések stb. több dossziében is fellelhetők a Történeti Levéltárban.

⁴ Demény Pált (1901-1991) a két világháború közötti baloldali munkásmozgalom kiemelkedő alakját Rákosi Mátyás közvetlen utasítására 1945. február 13-án vette őrizetbe Péter Gábor. Több mint másfél évig bírói ítélet és vádemelés nélkül fogva tartott Deményt, háborús és népellenes bűntettek elkövetésével gyanúsította a PRO, amely többek közt Wayand Tibor kihallgatásától várta a terhelő bizonyítékok összegyűjtését. Wayand – valamint több volt rendőri és csendőri vezető – vallomásai Demény „besúgói” tevékenységével kapcsolatban készültek, ami tetten érhető a detektívfelügyelő mintegy 96 oldalas önvallomásának egyes részein is. (ÁBTL 4.1. A-795). Wayandtól – kihallgatása és önvallomásának megírása alatt – a PRO Deményre kifejezetten terhelően adatokat kért, amit nemcsak a visszaemlékezése során leírtak bizonyítanak, de a tőle felvett 1945. november 22-én, és 25-én, valamint 1946. február 15-én készült tanúkihallgatási jegyzőkönyvek is. A Budapesti Népbíróság 1946-ban 8 évi börtönbüntetésre ítélte Deményt, akinek bírósági tárgyalásán Wayand Tibor volt az egyik koronatanú. Hamis bizonyítékok alapján történt pere az egyik legelső koncepciós per volt Magyarországon a II. világháború után. Wayand minden bizonnyal életének mentése végett ment bele a hamis tanúvallomások megtételébe, amint erről Demény Pál visszaemlékezésében is ír. Lásd Demény Pál: *„A párt foglya voltam.”* Budapest, Medvetánc, 1988. 177–178. Wayand Tibor vallomásainak a Demény-üggyel kapcsolatos további felhasználásáról lásd: Demény Pál: *Rabságaim.* Budapest, Magvető, 1989. II. kötet 387–388.

⁵ Demény: *„A párt fogja voltam”* i. m. 177.

⁶ Hollós Ervin: *Rendőrség, Csendőrség Vkf 2. (Nyílt nyomozások).* Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1971. 47. ÁBTL 4.1. A-795 7–8.

⁷ Hollós: i. m. 47.

⁸ Cser Istvánnak, Wayand egykori beosztottjának jellemzése szerint páratlan szakértelemmel és vele született intelligenciával rendelkező detektívfelügyelő iskolázottsága révén magasan Hain Péter felett állt. ÁBTL 3.1.9. V-135778 81.

⁹ Uo. 9–10. A PRO jelentése Dr. Wayand Tibor detektívfelügyelő ügyében 1946. február 25-én.

¹⁰ Cser István tanúvallomása szerint Wayand – amellet, hogy messze nem volt nyilaskeresztes beállítottságú – csak azért vett részt a baloldal elleni nyomozásokban, mert jól jövedelmező beosztás volt. Uo. 15.

¹¹ ÁBTL 4.1. A-795 5., 93. ÁBTL 3.1.9. V-135778 17., 19., 27., 31., 83., 87., 101–102., 108–119.

¹² Vö. Demény Pál: *„A párt foglya voltam”* i. m. 114, 122–123, 178–179, valamint *Rabságaim* II. kötet i. m. 325.

¹³ ÁBTL 4.1. A-795 75–76, 94–96. Wayand többek közt megemlíti Rajk László, Kállai Gyula és Szakasits Árpád nevét.

¹⁴ Wayand Tibor háború alatti segítségnyújtási szándékát több, a perében mellette tanúskodó személy is alátámasztotta: Gyuricza János, Steuer Imréné, Földi Izsó, László István és Vadócz Gyula tanúvallomásai azonban nem utalnak arra, hogy Wayand miért segített az üldözötteknek. ÁBTL 3.1.9. V-135778 108–119.

¹⁵ Hollós: i. m. 424–428.

¹⁶ Vö. Demény: *„A párt foglya voltam”* i. m. 177–178.

¹⁷ ÁBTL 3.1.9. V-135778 72–73.

¹⁸ ÁBTL 3.1.9. V-135778 9. A PRO jelentése Dr. Wayand Tibor detektívfelügyelő ügyében 1946. február. 25-én.

¹⁹ A II. világháború alatti politikai rendőrség tényleges irányítója Sombor-Schweinitzer József és több volt vezető politikai detektív – akiket a PRO szintén ki akart hallgatni – 1945 tavaszától az Egyesült Államok katonai kémelhárításának dolgozott, így esetleges felelősségre vonásuk komoly nehézségek elé állította a PRO-t. Eleinte az amerikaiak némi információval (pl. háborús bűnösök felkutatása) ellátták ugyan a magyar hatóságokat, később azonban – a hidegháborús légkör állandósulásával – minden együttműködést megtagadtak

²⁰ Wayand mindkét önvallomása hemzseg az utólag aláhúzott és kijegyzetelt nevektől. Az A-795 jelzetű 96 oldalas önvallomást, mintegy 12 oldalnyi annotált névmutató előzi meg betűrendben, oldalszámokkal ellátva. Egy 1959. február 16-án kelt 3 oldalas „Értékelés Dr. Wayand Tibor s.k. írt vallomásáról” című jelentés szintén nevekkal, eseményekkel és évszámokkal ellátva elemzi a feljegyzések tartalmát. Ez utóbbi, szigorúan titkos minőségű dokumentum, már az 1950-es évek végén lezajlott csendőr és rendőrperekkel kapcsolatos adatgyűjtéshez kapcsolódik.

²¹ Hollós: i. m. 202–227.

²² A kémelhárítás elsőbbségét Ujszászy tábornok feljegyzései is alátámasztották: „Az illegális kommunista párt tevékenységét a DEF-en belül beosztott csendőr csoport tartotta számon.” In: *Vallomások a holtak házából* i. m. 202.

²³ ÁBTL 3.1.9. V-135778 27., 31., 108–119.

²⁴ Hollós: i. m. 211–221. A tendencia érezte a hatását az ÁVK-n belüli munkamegosztás tekintetében is, mivel a baloldali ügyek előadói csendőrök, a jobboldaliaké rendőrök voltak. Vö. *Vallomások a holtak házából* i. m. 392.

²⁵ Lásd: Forrásközlés utolsó bekezdését.

²⁶ Hollós: i. m. 278–282, 296–297, 343, 347.

²⁷ Vö. Kovács Zoltán András: *Csendőrsors Magyarországon.* In: *Katonai perek 1945-1958.* Szerk. Okváth Imre

Budapest, Történeti Hivatal, 2001. 108.

²⁸ Andréka Károly (1874–1937) rendőr főtanácsos az I. világháború előtt megszervezett államrendészeti osztály vezetője. Az osztály vezetése mellett 1920 májusában nevezték ki a politikai főcsoport vezetőjévé, majd 1922-ben a budapesti főkapitány helyettese lett, mely pozícióját 1932-ig megtartotta. 1924-ig a politikai főcsoport, 1932-ig az államrendészeti osztály irányítója volt.

²⁹ Kormos Károly detektív tagja volt annak a rendőrségi delegációnak, mely 1918. október 29-én hűséget fogadott a Nemzeti Tanácsnak. A csatlakozás estéjén társaival elfoglalta a budapesti főkapitányságot, majd a másnap megalakuló 50 tagú Rendőrtanácsnak lett vezetőségi tagja. Jelentős szerepet játszott a budapesti rendőrség öszirózsás forradalomhoz való csatlakozásában, ezért később detektív főnök lett.

³⁰ Kritzler Lipót detektív-főfelügyelő a századfordulót követően került a detektívtestülethez, majd az I. világháború előtt lett az államrendészeti osztály beosztottja. A háború után pártfogásába vette a fiatal Hain Pétert, akinek hivatali előmenetelét egyengette. Zsidó származása miatt, politikai okokból 1930-as évek végén Hain megtagadta egykori barátját és patrónusát, akit még a II. világháború előtt nyugdíjaztak.

³¹ Hámos Elemér detektív-főfelügyelő 1920-ban a főkapitányság szállodákat és panziókat ellenőrző csoportjának vezetője volt.

³² Angyal László detektív-főfelügyelő 1919 augusztusától 1920 májusáig volt a politikai ügyekben illetékes detektív-főcsoport vezetője. Hivatali ideje alatt került sor a Tanácsköztársaságban szerepet vállaló személyek elleni nyomozások lefolytatására.

³³ Andics Erzsébet (1902–1986) kommunista politikus, történész. 1918-tól tagja volt a KMP-nek, majd a Tanácsköztársaság bukása után Bécsbe emigrált. 1921-ben illegális pártmunkára hazaküldték, ahol konspirációs hibák miatt hamar lebukott. A bíróság 15 évi fegyházbüntetésre ítélte, de 1922-ben fogolycsere egyezmény alapján a Szovjetunióba távozhatott. Tudományos munkássága mellett több állami- és pártfunkciót töltött be 1945 után Magyarországon.

³⁴ Dr. Bártfay (Bauer) Ernő rendőrkapitány, majd rendőr-főtanácsos. 1922 és 1924 között a politikai főcsoport, 1938–39-ben a politikai osztály vezetője. 1939-től 1945-ig a IV-XIII. kerületi Rendőrkapitányság vezetője. 1951-ben kitélepítették. 1960-ban a BM államvédelmi szervei tanúként kihallgatták a politikai osztály működése és az egykori beosztottak tevékenységével kapcsolatban.

³⁵ Ökrös Ferenc detektív-főfelügyelő (később rendőr nyomozó alezredes) 1919-től teljesített szolgálatot a főkapitányság politikai főcsoportjában, ahol 1920 és 1924 között csoportvezető volt. Hetényi Imre 1924-ben leváltotta és bűnügyi területre helyeztette át. 1946-os nyugdíjazásáig a VIII. kerületi Rendőrkapitányság nyomozója. 1947-ben internálták. Mivel detektív-csoportvezetőként személyesen is részt vett több volt illegális kommunista vezető elleni nyomozásban (Gerő Ernőt 1922-es lebukásakor Ökrös tetteg bántalmazta), ezért az államvédelmi szervek az 1940-es évek végén többször őrizetbe vették.

³⁶ Gerő (Singer) Ernőt (1898–1980) a KMP 1922 nyarán küldte Magyarországra. Kommunista szervezkedésért – valamint a Tanácsköztársaság után ellene kiadott elfogatóparancs alapján – szeptemberben a politikai detektívek őrizetbe vették. A Gerő által vezetett illegális pártsejtek néhány héten át tartó működésük során a II. proletárdiktatúra azonnali felállításáért fejtették ki agitációs-szervező tevékenységet. A külföldi propagandakiadványok hazai terjesztésével foglalkozó pártsejtek Budapestre és környékére koncentráltak. Tagjaikat részben a besúgók, részben a konspirációs hibák buktatták le. Néhány heti bizalmas nyomozás után a detektívek mintegy 70 embert állítottak elő a budapesti főkapitányságra, akik közül nagy részüket letartóztattak és átadták az ügyészségnek. Gerőt 1923-ban a bíróság 15 évi börtönbüntetésre ítélte és társai is több éves börtönbüntetést kaptak. Diplomáciai csatornákon keresztül a magyar hatóságok 1924-ben Gerő Ernőt és néhány társát a Szovjetunióknak kiadták.

³⁷ Az Ébredő Magyarok Egyesületét 1918 decemberében hozták létre állástalan katonatisztek és hivatalnokok, akik szemben álltak mind a háború előtti liberalizmussal, mind a Károlyi-kormány képviselte demokratikus népköztársasággal, valamint a baloldali – szociáldemokrata, kommunista – munkásmozgalommal is. A Tanácsköztársaság után kifejezetten antiszemita és szélsőjobboldali nézeteket valló társaság zajos utcai tüntetéseivel, verekedésekkel, valamint a zsidó célpontok elleni merényletekkel hívta fel magára a figyelmet, ezért a Teleki-kormány 1920-ban rövid ideig betiltotta. Hatása tetten érhető a 20-as, 30-as évek magyarországi szélsőjobboldali, nemzetiszocialista pártjainak szellemiségén.

³⁸ A Kettős Kereszt Vérszövetség 1919 júniusában alakult meg az Etelközi Szövetség egyik titkos alszervezeteként. A Horthy-korszak alatt tagjainak többsége irredenta és szélsőséges nacionalista nézeteket valló határon túli magyar területekről származó személy volt. A környező országokban kifejtett hírszerző és felderítő tevékenységet végző tagokat fedés alatt a Belügyminisztériumban Főtartalék néven katonai állományba szervezték, akik alkalmazhatók voltak a hivatalos magyar külpolitikai irányvonalba nem illeszthető feladatok (pl. a Rongyos-gárda hadművelet, vagy a határon túl elkövetett szabotázs és diverzáns akciók) végrehajtására. A II. világháború alatt egy részük csatlakozott az antifasiszta ellenállási mozgalomhoz (Magyar Front 1944), másik része a nyilasokkal szövetkezett.

³⁹ Dr. Hetényi Imre (1871–1946) orvos, hírlapíró, rendőr főtanácsos, főkapitány-helyettes. Orvosi tanulmányai után a Budapesti Hírlap bűnügyi tudósítója lett. 1914-ben gróf Tisza István miniszterelnök személyes felkérésére detektív-főfelügyelőként irányítója volt a debreceni görög katolikus püspökség elleni merénylettel kapcsolatos nyomozásnak. 1918-ban detektív főnök-helyettes lett. A Tanácsköztársaság alatt rövid ideig preventív őrizetben volt, majd 1920-tól a főkapitányság ütleveosztályának vezetője. 1924 és 1938 között a Magyar Királyi Államrendőrség

Budapesti Főkapitányság Politikai Nyomozó Főcsoportjának (1932-től Osztályának) fő szervezője, egyben az útlevel és az államrendészeti osztályok vezetője. 1932-től budapesti főkapitány-helyettes. 1938-ban kényszernyugdíjazták.

⁴⁰ A pokolgépet 1922. április 3-án a VII. kerület Dohány utca 76. sz. alatti klubszékházban robbantották fel az Ébredő Magyarok Egyesületének tagjai. A merényletben nyolc ember vesztette életét.

⁴¹ Dr. Sombor-Schweinitzer József (1895–1955) rendőr főkapitány-helyettes. Részt vett az I. világháborúban. Leszerelése után 1918-ban először a kispesti rendőrkapitányságon, majd a Magyar Királyi Államrendőrség Budapesti Főkapitányságnak Politikai Nyomozó Főcsoportján teljesített szolgálatot a fogalmazásbeli karban, tanácsosi rendfokozattal. 1924-ben Hetényi Imre helyettese lett. 1938-ban rövid ideig eltávolították az osztály éléről, de 1939 elejétől – dr. Kálnay Gyula főkapitány-helyettes névleges vezetése mellett – egészen az ország német megszállásáig irányítója maradt a rendőrség hatáskörébe tartozó politikai ügyeknek. Konzervatív-liberális felfogása és lojalitása a kormányzóhoz, valamint angolszász orientációja egyaránt alkalmassá tette a baloldali és a szélsőjobboldali mozgalmak (nyilasok és németbarát politikai körök) elleni nyomozások irányítására. A szövetséges hatalmakkal való rádiós kapcsolattartása és németellenes magatartása miatt 1944. március 21-én a német Biztonsági Szolgálat (SD: Sicherheitsdienst) letartóztatta, majd a flossenburgi koncentrációs táborba hurcolta. 1945-ben az USA 7. hadseregének magyar származású elhárító tisztje, Himler Márton ezredes mellett a magyar háborús bűnösök felkutatásában segédkezett. 1950-ben az Egyesült Államokban telepedett le.

⁴² Hain Péter (1895–1946) detektív-főfelügyelő, m. kir. kormánytanácsos. 1924-től 1938-ig a baloldal ellenes politikai detektívcsoporthoz vezetője. 1938–1940 között a kormányzó személyes biztonságaért felelős detektívcsoporthoz irányítója. 1944. március 28-tól felállított országos hatáskörű Állambiztonsági Rendészet (ÁR, „magyar Gestapo”) első számú irányítója. 1944 júniusában – a szerv működésében tapasztalható törvénytelenések és politikai machinációk miatt – felfüggesztik beosztásából. Az erősen antiszemita és nyilaskeresztes nézeteket valló Hain kiváló kapcsolatokkal rendelkezett a német biztonsági szerveknél (SD, Gestapo), valamint a Nyilaskeresztes Pártban (Vajna Gábor belügyminiszterrel), ezért lehetőséget kapott az 1944. október 16-i nyilas puccs után, hogy újjászervezze az Állambiztonsági Rendészetet. Háborús bűnösként 1946-ban kivégezték

⁴³ Zdeborszky-Borszékó Oszkár detektív-főfelügyelő. 1925-től a politikai főcsoport beosztottja, Hetényi Imre bizalmasa. 1931-ben detektív-csoportvezetőként – Rajk László sógora, Bokor Gyula rendőrkapitány közbenjárására – eljár az előállított Rajk László szabadlábra helyezése érdekében. 1949-ben az ÁVH tanúként hallgatta ki Rajk László nem létező beszervezési nyilatkozatával kapcsolatban. Népellenes bűntett miatt elítélték, 1953-ig börtönben ült, majd 1957-ben a bíróság felmentette a vádak alól.

⁴⁴ Dr. Hivessy (Hevesi) Jenő Mátyás detektív-főfelügyelő. 1922-ben berlini kiküldetése során „fedett nyomozóként” beépült a berlini magyar kommunista szekcióba. Hain Péterrel együtt részt vett abban a betörésben, mely a berlini magyar kommunista szekció irodájából több írógépet, titkos anyagot és az illegális pártmunkára hazaküldött kommunista névsorát tartalmazta. Az akció eredményeképpen olyan adatokhoz jutott a rendőrség, melyek segítségével az 1920-as évek elejének összes illegális kommunista szervezkedését sikerült felderíteni. 1924-ben a baloldal ellenes csoport helyettes vezetője, majd az egyesületi és szekták ügyeivel foglalkozó detektív-csoport vezetője lett. 1920-30-as években Sombor-Schweinitzer József helyettese a jobboldal ellenes főcsoport vezetője. 1940-as évek elején többször vezetett nyomozásokat a nyilasok és a németbarát politikai szervezetek ellen, emiatt a német biztonsági szolgálat 1944. március 21-én koncentrációs táborba hurcolta. 1945-től nyugaton maradt és részt vett a magyar háborús bűnösök felkutatásában.

⁴⁵ Dr. Haraszty Vince rendőrtanácsos az 1938-as átszervezéskor került a bünyügyi osztályról a politikai osztályra, mint a baloldal ellenes ügyek referensre. 1942-ben az ÁVK koordinációért felelős – baloldali ügyekkel foglalkozó – rendőrségi összekötője lett. 1944. március 21-én a német SD rövid időre őrizetbe vette, majd elengedte.

⁴⁶ Dr. Juhász József detektív-főfelügyelőt 1936-ban nevezték ki a kormányzó személyi biztonságaért is felelős helyszínbiztosítási-csoport vezetőjének, mely szervezetileg a politikai osztályhoz tartozott, de a csoport feletti rendelkezési jogkört a kormányzó testőrségének parancsnoka (Lázár Károly altábornagy) látta el. Juhász később az Állambiztonsági Rendészet IV. (ellenzéki) osztályának vezetője lett. 1951-ben kitelepítették.

⁴⁷ A Belügyminiszter leirata az államrendőrség vidéki főkapitányságához, melyben a politikai rendészeti ügyeket országos hatáskörrel 1932. január 1-től a budapesti főkapitányság politikai nyomozó osztályának hatáskörébe utalja. Beránné Nemes Éva – Hollós Ervin: *Megfigyelés alatt... Dokumentumok a Horthysta titkosrendőrség működéséről 1920–1944.* Budapest, Akadémiai Kiadó, 1977. 161–163.

⁴⁸ Hajnácskőy (Halbich) László (1895–1947) csendőr ezredes. Az 1920-as években a szentendrei szárny parancsnokaként tudomást szerzett egy baloldali szervezkedésről, mivel azonban a csendőrségnek politikai ügyekben nem volt hatásköre eljárni, ezért érdeklődése a kommunistagyanús szervezkedések elleni rendőri munka irányába fordult. 1927-ben engedélyt kapott arra, hogy a Budapesti Főkapitányság Politikai Nyomozó Főcsoportjánál tanulmányozza a detektívek nyomozási módszereit. Tapasztalatai révén közreműködött az 1930-tól létrehozott Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokság megszervezésénél. Nyomozási eredményei miatt 1935-től a Vkf 2. Osztály Defenzív (kém-és szabotázs elhárítás) alosztályának „K” (kommunistaelhárító) alcsoportjának vezetésével bízták meg, majd az 1942-től az Államvédelmi Központ baloldali ügyeinek egyik összekötőtisztje lett. Mindkét szervnél a baloldallelles nyomozások aktív irányítójaként, a felderítőmunka elismert szaktekinetelyének számított. 1942 végéig a IV. (pécsi) csendőrkerület parancsnoka. 1944. októberi nyilas puccs után a BM VII. (közbiztonsági és igazgatásrendészeti) osztály vezetője lett. A népbíróság háborús bűnösként halálra ítélte. Kivégezték.

⁴⁹ Lenkey Márton detektívfelügyelő az 1920-as évektől részt vett több baloldal-ellenes nyomozásban, majd az 1930-as évek közepétől az Államrendészeti Osztályhoz beosztott detektív-csoportot vezette. 1957-ben preventív őrizetbe helyezték.

⁵⁰ Makány Imre detektívfelügyelő 1930-as évektől Sombor-Schweinitzer József személyi titkára. Sombor bizalmasaként több, a németekkel és hazai támogatóikkal kapcsolatos információt adott át a Külügyminisztériumon keresztül a angolszászoknak. 1944. március 21-én az SD őrizetbe vette, de később szabadon engedték. Az Állambiztonsági Rendészetten jelentéktelen feladatkört látott el Hain Péter utasítására. 1951-ben internálták.

⁵¹ Várkonyi János detektívfelügyelő 1938-tól Sombor-Schweinitzer József másodtitkáráként a politikai osztály iktatójának vezetője. Hivessy Jenő beosztottjaként részt vett a szélsőjobboldali mozgalmak elleni operatív feldolgozó munkájában, majd – Sombor utasítására – állandó rádiós összeköttetést alakított ki a Külügyminisztériumon keresztül a szövetséges hatalmakkal. 1944. március 21-én az SD őt is letartóztatta és néhány napig házi őrizetben tartotta. Április elején az Állambiztonsági Rendészetten a szabotázs-ügyekkel foglalkozó Cser István alosztályára került, majd részt vett a csendőrnnyomozók és K. Horváth Sándor detektív-csoportja által közösen végrehajtott baloldal-ellenes csillaghegyi és Röck Szilárd utcai nyomozásokban. 1944-végén Hain Péter utasítására Oroszváron koordinálta a rádiós összeköttetést a budapesti és a vidéki politikai detektív-szervek között. 1946-ban internálták.

⁵² Vitéz szárdobosi Borbáth Sámuel dr. (1891–1945) rendőrfőtanácsos 1939-től Sombor-Schweinitzer József szervezetszerű helyettese, a főkapitányság politikai ügyekben illetékes „sajtóreferense”. 1942–1944. között az Államvédelmi Központ ún. szakhálózatának (kémelhárítói feladatokat hivatásszerűen végző) tagjaként a szélsőjobboldali és németbarát körök elleni kémelhárítói tevékenység egyik koordinátora. 1944. március 21-én, mint a politikai rendőrség egyik vezetőjét a német Biztonsági Szolgálat őrizetbe vette és koncentrációs táborba hurcolta. Rossz egészségi állapota miatt az amerikai hadifogságban hunyt el.

⁵³ Dr. Csiky Béla rendőrtanácsos detektív-csoportja a szekták, egyesületek és egyéb, a politikai és államrendészeti hatáskörbe utalt eljárásokban volt illetékes. 1950-es évek elején kitelepítették.

⁵⁴ Bánhidyt Ottó detektívfelügyelő 1938-ban lett a szélsőjobboldali mozgalmakkal foglalkozó egyik detektív-csoport vezetője, de az 1940-es években részt vett több baloldali és kommunista ellenes nyomozásban is. Bánhidyt, mint Sombor közvetlen munkatársát 1944. március 21-én a politikai osztály vezérkarával együtt hurcolta el a német Biztonsági Szolgálat a flossenburgi koncentrációs táborba.

⁵⁵ Vitéz Antal István dr. detektív-főfelügyelő 1938-tól lett vezetője a központi szolgálatirányítói csoportnak. Később ehhez a csoporthoz tartoztak a politikai osztály személyi ügyei is. 1944. március 21-én az SD rövid időre őrizetbe vette, kihallgatta, majd elengedte. 1944. október végétől az újjalakított Állambiztonsági Rendészetten a személyzeti osztály vezetője lett. 1945-ben amerikai hadifogságba esett, majd nem tért haza.

⁵⁶ Dr. Kálnay Gyula rendőrtanácsos, később főkapitány-helyettes az 1920-as években a Nagykanizsai Rendőrkapitányság vezetője. 1939-től megbízást kapott a politikai osztály névleges vezetésére, de a tényleges irányításban nem vett részt. Ennek ellenére 1944. március 21-én őt is őrizetbe vette, majd kihallgatta az SD. Kiszabadulása után 1944. áprilisától az V. kerületi Rendőrkapitányság vezetője lett.

⁵⁷ Szélesi Jenő detektívfelügyelő az 1930-as évek elején került a politikai osztályhoz a baloldali ügyek csoportjába. Hetényi Imre – az egyik illegális kommunista súlyos bántalmazása miatt – később elhelyeztette a bűnügyi osztályhoz, majd 1938-tól visszakerült a politikai detektívek közé, ahol az ún. nyilasellenes-csoport vezetője lett. 1944. március 21-én az SD őt is koncentrációs táborba hurcolta. 1945-ben amerikai hadifogságba esett.

⁵⁸ Fornády (Mersic) Gyula detektív-főfelügyelő 1919-től tagja a budapesti államrendőrségnek. 1925-ben részt vett Rákosi Mátyás és Vas Zoltán elfogásában. 1936-ban a kormányzósági detektív-kirendeltség vezetője, majd 1938-tól a szekták ellenőrzését végző detektív-csoport élére került. 1941-ben bűnügyi szakterületre helyezték át. 1945-ben belépett a szociáldemokrata pártba és rendőr nyomozó őrnagyként a Rákospalotai Rendőrkapitányság beosztottja lett. 1946-ban a BRFK Igazgatásrendészeti Osztály helyettes vezetője. Rákosi Mátyás 1925-ös elfogása miatt az államvédelem őrizetbe vette, kihallgatta, majd 1951-ben internálták.

⁵⁹ A korabeli közvélemény által magyar Gestaponak is nevezett Állambiztonsági Rendészet 1944. március 28-án kelt 119/1944. VI. res számú belügyminiszteri rendelet úján hozták létre. Az új, országos hatáskörű politikai nyomozó szerv – a német biztonsági szolgálatokkal szorosan együttműködve – nem a főkapitányságnak, hanem Baky László államtitkáron keresztül Jaross Andor belügyminiszternek volt szervezetenként alárendelve. Hain már a német bevonulás másnapján hozzákezdett az ÁR megszervezéséhez, ezért a Sváb-hegyen – korábban zsidó tulajdonosok birtokában – lévő társasudulókat foglalta le. Teljhatalmat kapott a személyi állomány kialakításában, ezért a megbízhatatlannak tartott detektíveket, valamint a fogalmazáskarbelti tisztviselőket eltávolította a testületből, helyükre a bűnügyi osztályról és a vidéki rendőri szervekről vezényelt beosztottakat. Eredetileg négy osztályból és mintegy 500 főből álló politikai nyomozó testületet valóban a német állambiztonság csúcsszervejének, a Birodalmi Biztonsági Főhivatalnak a mintájára alakította ki. A németeket végsőkig kiszolgáló rendvédelmi szerv nemcsak az antifasiszta polgári ellenállás különböző irányzatai ellen végzett nyomozást, de a kormány több tagjára és neves szélsőjobboldali politikusokra (Imrédy Béla, Baky László, Jaross Andor) is adatokat gyűjtött. Ezzel párhuzamosan Hain Péter – nyilas szimpatizánsként, jelente minden a nyilasok ellen irányuló nyomozási cselekményt a párt vezetői felé – csak látszatintézkedésekre utasította beosztottjait a Nyilaskeresztes Párt egyre erőszakosabb agitációjával szemben. Bővebben lásd: Kovács Tamás: A nyilasok és a rendőrség. *Rubicon*, 2004. 11. sz. 20.

⁶⁰ Kotsis Árpád (1902–1946) detektív-főfelügyelő az I. (személyügyi) osztály vezetőjeként Hain Péter szervezetszerű

helyettesítését is ellátta. Hain Péter leváltását követően a lakásügyi kormánybiztossághoz vezényelték, majd 1944. október végétől 1945 májusáig – az ÁR újjászervezését követően – az Elnöki Osztály irányítója volt. Feladata volt a különböző állami szervekkel és minisztériumokkal való kapcsolattartás, tervezetek, beszámolók készítése, de döntési jogköre volt az őrizetbe vett személyek sorsa felől is. Kotsist az amerikaiak 1945 őszén kiadták a magyar hatóságoknak. 1946-ban háborús bűnösneként kivégezték.

⁶¹ Dr. Koltay László (1902–1946) detektív-főfelügyelő 1944-ig a főkapitányság bünyügyi osztályán működő ún. intellektuális bűncselekményeket (csalás, sikkasztás, okirat-és váltóhamisítás, stb.) felderítő detektív-főcsoport vezetője volt. 1944. március végétől Hain Péter személyes felkérésére az Állambiztonsági Rendészet IV/4. alosztályának ún. zsidóügyi főcsoport-vezetője lett. Tevékenységét a német biztonsági szolgálatokkal – köztük az Eichmann-csoporttal – és a csendőrség egyes alakulataival együttműködve végezte. Az alosztály működése elsősorban a fővárosi zsidó lakosság megfigyelésére, vagyonának „biztosítására” terjedt ki, valójában a „zsidóbűncselekmények” elleni nyomozási munkát, a zsidó lakosság megfélemlítését jelentette. Az alosztály beosztottjai részéről megnyilvánuló sorozatos visszaélések, brutális bántalmazások és törvénytelenések (zsidó vagyonok elsikkasztása) miatt Koltayt csak a „zsidók réme”-ként emlegették a budapesti gettók lakói. Hain Péter bukásakor elvezényelték bünyügyi szakterületre, de 1945. októberi nyilas puccs után – csoportját osztályként újjászervezve – 1945-ös hadifogságáig egyszemélyi irányítója maradt a zsidósággal szemben lefolytatott nyomozásoknak. 1946-ban népbírói ítélet alapján kivégezték.

⁶² Dr. Körmendy Sándor rendőrtanácsos 1926-tól a főkapitányság államrendészeti osztályán teljesített szolgálatot, majd az Állambiztonsági Rendészet IV/5. alosztályának vezetője lett. Az alosztály államrendészeti, engedélyeztetési és egyesületi ügyekkel foglalkozott, de működési területe kiterjedt a sajtó és „társadalmi kapcsolatok” vonalára is. 1944 júliusában eltávolították beosztásából, de 1944 októberé végén újra az államrendészeti és sajtó ügyek irányítója lett. 1950-ben elítélték.

⁶³ A IV. Osztály alá a következő alosztályok tartoztak: IV/1. (jobboldali), IV/2. (szabotázs), IV/3. (baloldali), IV/4. (zsidó ügyek), IV/5. (államrendészet és sajtó), IV/6. (vegyes). A főkapitányságon eközben az ÁR-tól függetlenül működött a közönséges bűncselekmények elleni nyomozásokat folytató bünyügyi osztály is. Wayand feltehetőleg arra gondolt, hogy az Állambiztonsági Rendészet IV. Osztályához olyan részleg is tartozott, mely – a korábbi ügymenet szerint – a bünyügyi osztálynak átadott ügyekkel foglalkozott, ezért a politikai ügyeket – a védelőkészítés miatt – nem kellett átadni a főkapitányság bünyügyi osztályának. Lásd még: Kovács Tamás: A nyilas éra politikai rendszetének felépítése. In *Kutatási füzetek 12. Ünnepi szám Ormos Mária 75. születésnapjára*. Szerk. Fischer Ferenc – Vitári Zsolt – Vonyó József. Pécs, PTE, 2005. 239–252.

⁶⁴ Martinidesz Ödön detektív-főfelügyelő. Bizalmas nyomozás során 1922-ben – többek közt Hain Péterrel és Hivessy Jenővel – részt vett a berlini magyar kommunista emigráció megfigyelésében. A kommunista szekció központjában végrehajtott betörési akció, valamint az emigrációban élő pártmunkások kapcsolatainak felderítése során értékes anyagokhoz jutatta a politikai nyomozó főcsoportot. 1944 márciusában került az Állambiztonsági Rendészet IV/6. alosztályához, ahol az ún. vegyes (külföldiek ellenőrző és útlevélügyi) főcsoport vezetője lett.

⁶⁵ Dr. Versényi János detektív-főfelügyelő az Állambiztonsági Rendészet III. (Bizalmi) Osztályának vezetője volt. Feladatai közé a bizalmas jellegű vidéki megkeresések, valamint a kényes természetű, politikai és állami vezetők magánéletét érintő ügyek tartoztak. 1945-ben szovjet hadifogságba esett.

⁶⁶ Az említett osztályokon kívül létrehozták a II. (Gazdasági) Osztályt dr. Szécsényi Dezső irányításával, valamint működött egy helyszínbiztosítási, készenléti és egy a kormányzó biztonságáért felelős detektív-csoport is.

⁶⁷ A Karthausi u. 2. sz. alatti Svábhegyi Nagyszállóban volt a magyar Gestapo egyik alegysége, a zsidó ügyekkel foglalkozó Koltay-csoport. Közvetlenül mellette a Karthausi u. 4/a. sz. alatti Majestic szállóban 1944. március végétől az Eichmann-féle különítmény rendezkedett be, az ugyancsak a Nagyszálló szomszédságában álló Lomnic társas üdülőszállóban (Evetke u. 2.) pedig Wislicany SS egysége. A Majestic és a Lomnic között volt a Mirabel ötlakásos társasüdülő (Karthausi u. 6.), amelyet a német SD és a Gestapo szállt meg.

⁶⁸ Baky László (1893–1946) csendőr őrnagy, németbarát szélsőjobboldali politikus. 1938-ig a csendőrségnél teljesített szolgálatot, majd csendőr őrnagyként nyugállományba vonult, mivel szélsőjobboldali politikusi pályára lépett. 1939-től országgyűlési képviselő az Egyesült Magyar Nemzetiszocialista Párt színeiben. Később a Nyilaskeresztes Pártnak is tagja, ahonnan 1941-ben kiválva megalakítja a Magyar Nemzetiszocialista Pártot. Baky az 1930-as évek végétől jelentéseket juttatott el a német hírszerzéshez a magyarországi politikai élettel és a „megbízhatatlan” tisztviselőkkel kapcsolatban. A megszállást követően – német nyomásra – a Belügyminisztérium államtitkára lett. Pozíciójából adódóan mind a rendőrség, mind a csendőrség felügyelete az irányítása alá tartozott. Tevékenysége a német megszálló alakulatok kívánságának megfelelően kiterjedt a zsidódeportálásokra is. Nyílt németbarátsága, valamint a rendőri és csendőri testületek feletti diszponálása miatt, Horthy Miklós nyomására 1944 nyarán tisztségéből leváltották. A nyilas puccs után a politikailag súlytalan Nemzetbiztonsági Iroda vezetője lett. Háborús és népellenes bűncselekmények elkövetése miatt 1946-ban kivégezték.

⁶⁹ Vitéz nemesmitóczy Jaross Andor dr. (1896–1946) mezőgazdász, szélsőjobboldali politikus, belügyminiszter. 1921-től tagja volt a csehszlovákiai Magyar Kisgazda Pártnak, majd az 1925-től megalakult Magyar Nemzeti Párt (MNP) országos alelnöke lett. Felvidéki magyar politikusként tagja volt a prágai törvényhozásnak. 1936-ban pártja egyesült a Keresztény Szocialista Pártnal, aminek következtében a (Felvidéki) Egyesült Magyar Párt országos elnöke lett. A visszacsatolás után a Teleki-kormány felvidéki ügyekért felelős tárca nélküli minisztere. 1940-ben Imrédy Bélával alapítója volt a Magyar Megújulás Pártjának és a csodaszarvas-mozgalomnak, melynek vezér-helyettesi tisztét látta el

1940 és 1944 között. Pártja delegáltjaként – és ismert németbarát politikusként – 1944. március 22-től augusztus 7-ig a Sztójay-kormány belügyminisztere. Hivatali ideje alatt szabad teret engedett a német érdekek érvényesítésének, a zsidóellenes rendeletek és a jogállamiságot felszámoló törvényjavaslatok kibocsátásának, valamint államtitkárain (Baky László és Endre László) keresztül felelősség terheli a magyarországi zsidóság deportálásáért. 1944 nyaratól 1945 márciusáig elnöke a szélsőjobboldali Törvényhozók Nemzeti Szövetségének. 1946-ban a népbíróság Bakyyval és Endrével együtt halálra ítélte. Háborús bűnősként kivégezték.

⁷⁰ Dr. Ernst Kaltenbrunner (1903–1946) náci politikus, SS-Obergruppenführer. Az Anschluss után 1938-tól a megszállt területek állambiztonsági minisztere. 1943-tól a német állambiztonsági csúcsszerv, a Birodalmi Biztonsági Főhivatal főnöke. A zsidó származású személyek ellen elkövetett népirtásban, a holokausztban aktív szerepet játszott. Magyarország német megszállásakor Budapesten személyesen tárgyalt a magyar kormány képviselőivel a zsidó lakosság ellen életbe léptetett rendszabályok végrehajtásáról. Az SS állambiztonsági szervei fölötti rendelkezési joga, lehetőséget teremtett az egyes megszállt országok belügyeibe való aktív beavatkozásának. 1946-ban a nürnbergi perben halálra ítélték és kivégezték.

⁷¹ Otto Winkelmann (1894–1977) SS rendőrtábornok. 1940–42 között a német rendőrség főhivatalának főnöke. 1944. március 21-től a magyarországi német SS- rendőri alakulatok parancsnoka. Budapest szovjet ostromakor rövid ideig a város parancsnoka. 1945–46-ban a PRO – több háborús bűntettel gyanúsított magyar politikus és tisztviselő ellen lefolytatott nyomozás során – kihallgatta.

⁷² A belügyminiszter 11200/1944. VII. res. számú rendelete a politikai rendészet egységes megszervezéséről, az Állambiztonsági Rendészet megszüntetéséről. (Budapest, 1944. június 21.) In: Beránné Nemes Éva – Hollós Ervin: i. m. 423–424.

⁷³ Dr. Nagy Valér főkapitány-helyettes kezdettől tagja volt az Államvédelmi Központ szakhálózatának. 1944 júniusában bízták meg az Állambiztonsági Rendészet budapesti főkapitányságba történő visszaintegrálásával. Nagy Valér egyesítette a budapesti főkapitány-helyettesi beosztást a politikai osztály irányításával és eltávolította az osztályról Hain Péter embereit. A csendőrség nyomozó részlegeivel, valamint az Államvédelmi Központtal szorosan együttműködve bírta Horthy Miklós és körének politikai támogatását. Hivatali beosztása idején az irányítása alá tartozó detektív-csoportok nemcsak az antifasiszta ellenes ügyekben jártak el, de a nyilaskeresztes mozgalom, valamint a hazai németbarát körök ellen is gyűjtöttek információkat. 1944. október 15-e után Vajna Gábor belügyminiszter megtartotta pozíciójában, de politikai ügyeket kiszervezte hatásköre alól.

⁷⁴ A BM VII/d alosztályát 1944. június 9-én hozta létre Jaross Andor belügyminiszter, egyrészt az Állambiztonsági Rendészet ellensúlyozása érdekében, másrészt, hogy „az ország egész területén a politikai szervezkedések és mozgalmak megfigyelésének, felderítésének és nyomozásának egységes vezetése, irányítása, ellenőrzése” legyen. Az alosztály vezetője vitéz Ugray Gábor csendőr alezredes lett, akinek az irányítása alá nemcsak a csendőrnemzet szervek, hanem a politikai osztály detektívei is tartoztak. Az intézkedés részét képezte a rendőrség „katonasításának” (militarizáció) és a csendőrség szervezetébe történő integráció előkészítésének. Vö: Beránné Nemes Éva – Hollós Ervin: i. m. 423–424.

⁷⁵ A csillaghegyi nyomozást a Központi Csendőrnemzet Parancsnokság – az Államvédelmi Központ Defenzív Osztály „K” alcsoportjának beosztottjainak koordinálása mellett – irányította a Béke Párt és más baloldali antifasiszta csoportok propaganda tevékenysége ellen 1944. március végétől november végéig. A nyomozásba csak később, 1944 májusában kapcsolódtak be a politikai detektívek.

⁷⁶ Dr. Akantisz Rezső (1908–1975) rendőr kapitány 1942-től 1944-ig a Zombori Rendőrkapitányság vezető-helyettese volt. 1944 áprilisától az Állambiztonsági Rendészet IV/3. (kommunista és baloldali ügyek) alosztályának fogalmazáskarbéli referense, majd az ÁR feloszlata után a csillaghegyi és Röck Szilárd utcai detektív-különítmények összekötője lett. Tevékenysége elsősorban a nyomozásban résztvevő detektívek ellenőrzésére és a csendőrnemzet szervekkel, valamint a német biztonsági szolgálatok megbízottjaival való kapcsolattartásra terjedt ki. 1944. október 15. után Hain Péter eltávolította az újjászervezett Állambiztonsági Rendészetről. A háború után eljárás nem indult ellene, de 1959-ben a BM őrizetbe vette és kihallgatta. Háborús bűncselekmény vádjával a bíróság életfogytiglani szabadságvesztésre, majd 10 évi börtönbüntetésre ítélte. 1963-ban szabadult.

⁷⁷ K. Horváth Sándor detektív 1938-tól volt tagja a politikai osztály baloldali ügyekkel foglalkozó detektív-csoportjának. Az 1940-es években a jelentős kommunista- és baloldallelenezs nyomozásaiban már, mint Wayand Tibor egyik helyettese vett részt. Wayand távozása után Cser István helyetteseként az ÁR-nél is megtartotta beosztását. 1944. május 27-től 1944. december 16-ig az ún. külső helyszíni nyomozó objektumokba vezényelt detektív-különítmények irányítója. A felügyelete alá tartozó detektívek több antifasiszta ellenállási csoportot számoltak föl a csendőri irányítás alatt lefolytatott csillaghegyi és Röck Szilárd utcai nyomozásokban. Az egyik ilyen akció során 1944 decemberében beosztottjai őrizetbe vették az illegalitásban lévő Rajk Lászlót is. Az ostrom alatt betegsége miatt Budapesten maradt, majd szovjet hadifogságba esett. 1947-ben háborús bűncselekmények miatt a népbíróság több éves szabadságvesztésre ítélte.

⁷⁸ A Röck Szilárd utca 26. szám alatt, a volt rabbiképző intézet épületében – ami 1944 márciusától internálótábor lett – K. Horváth Sándor egyik detektív-különítménye rendezkedett be. Az antifasiszta polgári ellenállási mozgalmakkal szembeni nyomozás 1944 szeptemberétől 1944 decemberéig tartott. A nyomozásokra jellemző, hogy mind a csillaghegyi nyomdásztelepen, mind a Röck Szilárd utcában felállított nyomozóközpontokban a csendőri és rendőri erők együttesen hajtották végre a kihallgatásokat és súlyos, nem ritkán szadista bántalmazással vették rá az előállítottakat a

vallomásaik megtételére.

⁷⁹ Helyesen: Nemzeti Számonkérés Szervezete (NSZSZ). 1944. november 1-én hivatalosan a BM VII/d alosztályához – valójában Vajna Gábor belügyminiszteren keresztül közvetlenül Szálasi Ferenchez – tartozó alakulat Orendy Norbert (1898–1946) csendőr ezredes vezetésével jött létre. A „nyilas csendőrség”-nek is nevezett országos hatáskörű nyomozó szervezet sokkal nagyobb hatékonysággal végezte munkáját, mint az ÁR, ezért a politikai vezetés elsősorban ezt a rendvédelmi szervet privilegizálta. Az NSZSZ számolta fel többek közt a Kiss János altábornagy és Bajcsy-Zsilinszky Endre nevével fémjelzett ellenállási mozgalmat és szinte valamennyi antifasiszta csoportnak érzékeny veszteségeket okozott. Vezetőit 1946-ben népbírósi tárgyalás után halálra ítélték és kivégezték. Bővebben lásd: Kovács Tamás: Nyilas rendvédelem 1944-1945-ben. *Rubicon*, 2004. 11. sz. 18–23.

⁸⁰ Cser István Huba (1908–1947) detektívfelügyelő az 1930-as évektől volt tagja a politikai osztálynak. Kezdetől Hain Péter egyik bizalmasa volt és szakmai, politikai téren az egyik legmegbízhatóbb emberének számított. Az ÁR megalakulásakor az elsők közt emelte ki Hain Csert és a IV/3. (baloldali) alosztály vezetőjévé tette meg. Kíméletlen nyomozási módszerei, brutalitása nevét hírhedté tették, ezért Hain bukása után leváltották. Később 1944. október végétől a szabotázs ügyekért felelős alosztály vezetője lett, majd 1945-ben amerikai hadifogságba esett. Kiadatása után a népbírósi tárgyalás 1946-ban háborús bűncselekmények elkövetése miatt halálra ítélte, majd 1947-ben kivégezték.